2001 års fornminnesinventering i Västerbottens län

Sorsele och Vilhelminas kommuner

Fornminnesinventeringen Rapport 2003:5

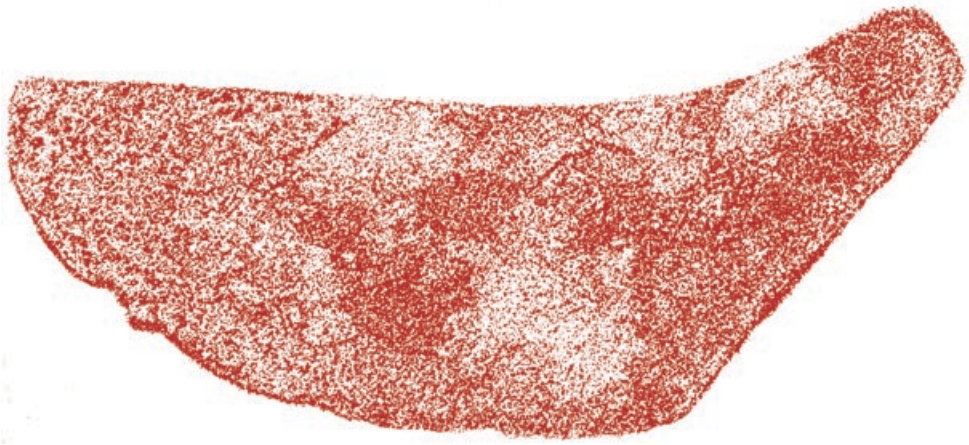

Riksantikvarieämbetet

VÄSTERBOTTENS MUSEUM

2001 års fornminnesinventering i Västerbottens län

Sorsele och Vilhelminas kommuner

Berit Andersson, Jans Heinerud och
Anna Robertsson

Riksantikvarieämbetet

VÄSTERBOTTENS MUSEUM

Riksantikvarieämbetets förlag
Box 5405, 114 84 Stockholm
Tel. 08-5191 8000
Fax 08-5191 8083
www.raa.se
e-post: riksant@raa.se

Omslagsbild: Skifferkniv funnen på stenåldersboplats vid sjön Luspasjaure (Sorsele socken, RAÄ 1372). Foto P. Nyman, Västerbottens museum.

Produktion: Riksantikvarieämbetet

Distribution: Riksantikvarieämbetets förlag,
Box 5405, 114 84 Stockholm, telefon 08-5191 8000

Layout/original: Ann Winberg Idéverkstaden

© 2003 Riksantikvarieämbetet
1:1
ISSN 1403-5308

Innehåll

Sammanfattning 5

2001 arbetsområden 6
Arbetsområdet Vindelkroken–Dalavardo–Framak i Sorsele socken och kommun 6
Arbetsområdet Grannäs i Sorsele socken och kommun 6
Arbetsområdet Grasan–Klimpfjäll–Vilmesmakke i Vilhelmina socken och kommun 6

Landskapet 9
Naturgeografi 9
Arbetsområdet Vindelkroken–Dalavardo–Framak 9
Arbetsområdet Grannäs 9
Arbetsområdet Grasan–Klimpfjäll–Vilmesmakke 10
Kulturhistoria 10
Allmänt 12
Arbetsområdet Vindelkroken–Dalavardo–Framak 13
Arbetsområdet Grannäs 13
Arbetsområdet Grasan–Klimpfjäll–Vilmesmakke 13

Tidigare dokumentation 15
Allmänt 15
2001 års inventeringsområden 16
Arbetsområdet Vindelkroken–Dalavardo–Framak 16
Arbetsområdet Grannäs 16
Arbetsområdet Grasan–Klimpfjäll–Vilmesmakke 18

Fornminnesinventeringen år 2001 20
Fältförberedelser 21
Fältarbete och organisation 21
Inriktning 22
Arbetsområdet Vindelkroken–Dalavardo–Framak 22
Arbetsområdet Grannäs 22
Arbetsområdet Grasan–Klimpfjäll–Vilmesmakke 22
Resultat 23
Arbetsområdet Vindelkroken–Dalavardo–Framak 23
Arbetsområdet Grannäs 28
Arbetsområdet Grasan–Klimpfjäll–Vilmesmakke 29
Utåtriktad verksamhet 34
Utbildning 34
Information 34
Samråd 34

Utvärdering av 2001 års fornminnesinventering 34
Fältförberedelser 34

Organisation 34
Fältarbete 35
Inriktning 35
Resultat och kompletteringsbehov 35
Särskilt bevarandevärda lokaler och miljöer 35
Skador och hotbild 35
Utåtriktad verksamhet 36

Utvärdering och sammanfattning av fornminnesinventeringen åren 1996–2000 36
Inledning 36
Organisation 36
Val av inventeringsområden 37
Fornlämningsbild 37
Kompletteringsbehov 37

Referenser 38
Övriga källor 39

Bilaga 40
Tabellerna 1–3 b 40

Sammanfattning

2001 års fornminnesinventering i Västerbottens län utfördes som ett samarbete mellan Västerbottens museum och Riksantikvarieämbetet. Inventeringen bedrevs i huvudsak inom tre områden (figur 1):

1. Vindelkroken – Dalavardo – Framak i Sorsele socken och kommun.
2. Grannäsområdet i Sorsele socken och kommun.
3. Grasan – Klimpfjäll – Vielmesmakke i Vilhelmina socken och kommun.

Inventeringsområdet omfattade totalt 740 km^2 fördelade på 14 kartblad i skala 1:20 000. Nästan hälften av den inventerade ytan, cirka 350 km^2, låg inom högfjällområdet, cirka 230 km^2 låg i förfjällsområdet och resterade yta, cirka 160 km^2, var lokaliserad till barrskogsområdet.

Under fornminnesinventeringen i Västerbottens län år 2001 registrerades 591 lämningar på 499 lokaler, varav 508 lämningar på 419 lokaler bedömdes som fasta fornlämningar. De vanligaste fornlämningarna tillhörde kategorin boplatser, dvs. förhistoriska boplatser, härdar, kokgropar, förvaringsanläggningar m.m. Dessa utgjorde cirka 98 procent av det totala antalet registrerade fornlämningar. I övrigt bestod de fasta fornlämningarna av fångstgropar, rengärden (cirka 1,5 procent), gravar och rösningar (cirka 0,2 procent vardera).

Den huvudsakliga inriktningen vid 2001 års inventering var att fortsätta den 1996 inledda kunskaps- och kompetensuppbyggnaden kring arkeologiska och antikvariska

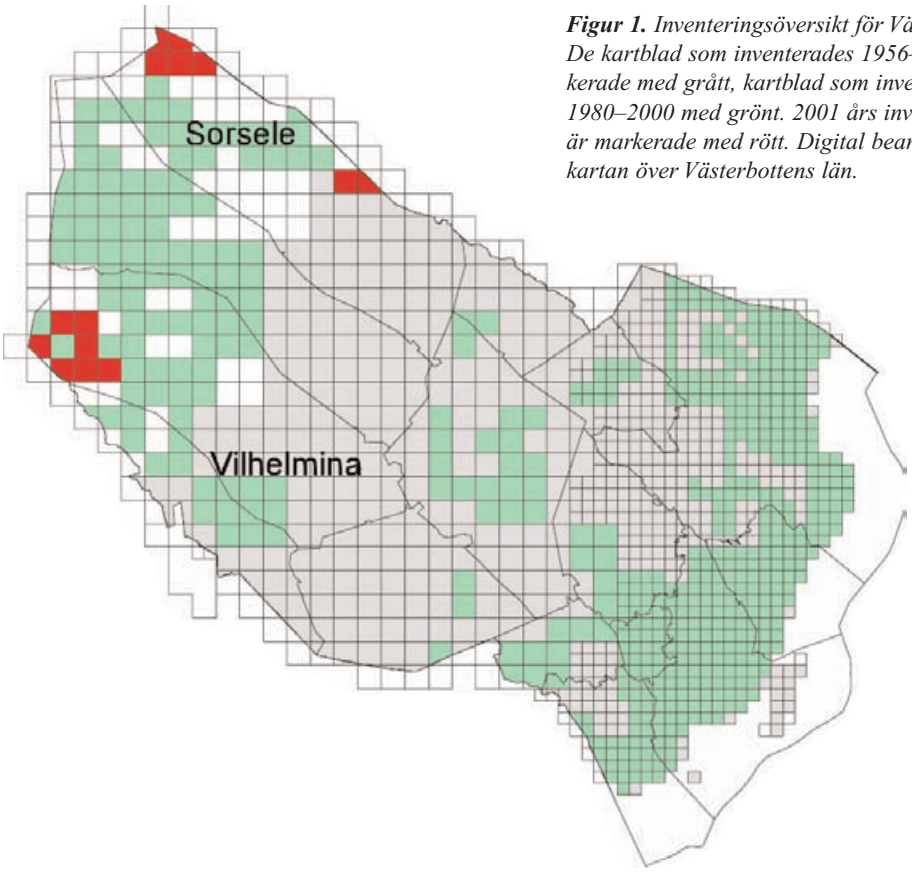

Figur 1. *Inventeringsöversikt för Västerbottens län. De kartblad som inventerades 1956–1977 är markerade med grått, kartblad som inventerades åren 1980–2000 med grönt. 2001 års inventeringsområden är markerade med rött. Digital bearbetning av Röda kartan över Västerbottens län.*

frågor om fjällområdets fornlämningar och fornlämningsmiljöer. Nytt för denna säsong var att avdela fyra månadsverken till en fornminnesinventering integrerad med projektet Skoglig kulturhistoria. Till skillnad från inventeringssäsongen 2000 koncentrerades inventeringen till ett fåtal områden. Detta förfaringsätt har visats sig bättre än att sprida ut inventeringsområdena på flera platser, bl.a. när det gäller transporter, kontakter med lokalbefolkningen etc.

Även denna säsong har arbetet med att fördjupa kontakterna med lokalbefolkningen utförts. Under två dagar i slutet av juni kombinerades inventeringsupptakten i Sorsele socken med föredrag och exkursioner tillsammans med ortsbefolkningen i Grannäsområdet.

2001 års arbetsområden

Under år 2001 fortsatte fornminnesinventeringen i två fjällsocknar i Västerbottens län. Fältarbete utfördes på 14 olika kartblad inom tre olika arbetsområden med en sammanlagd yta av cirka 740 km^2. Kartbladen redovisas i tabellen, figur 2, från norr till söder.

Arbetsområdet Vindelkroken – Dalavardo – Framak i Sorsele socken och kommun

Arbetsområdena fördelar sig på fem kartblad i skala 1:20 000. Kartbladen *26 F 0–1 g–h*, *25 F 8–9 g–h* och *25 F 8–9 i–j* har tidigare berörts av Riksantikvarieämbetets inventering för den topografiska kartan. De övriga två kartbladen, *26 F 0–1 i–j* och *25 G 8–9 a–b*, har aldrig tidigare fornminnesinventerats.

Arbetsområdet Grannäs i Sorsele socken och kommun

Arbetsområdet fördelar sig på två kartblad i skala 1:20 000. Det ena kartbladet, *24 H 8–9 c–d Juovagielas*, har dels berörts av Riksantikvarieämbetets inventering för den ekonomiska kartan, dels av projektet Skoglig kulturhistoria. Det andra kartbladet, *24 H 8–9 e–f Lairoträsken*, har aldrig tidigare fornminnesinventerats.

Arbetsområdet Grasan – Klimpfjäll – Vielmesmakke i Vilhelmina socken och kommun

Arbetsområdena fördelar sig på sammanlagt sju kartblad i skala 1:20 000. På samtliga kartblad, förutom *23 F 6–7 a–b*, fullföljdes fornminnesinventeringen som påbörjades åren 1999 och/eller 2000. Kartbladen *23 E 2–3 i–j Vielmesmakke*, *23 F 2–3 a–b Klimpfjäll* och *23 F 2–3 c–d Stornäs* har tidigare berörts av Riksantikvarieämbetets fornminnesinventeringar för både den ekonomiska kartan och den topografiska.

Kommun	Socken	Areal	Kartblad	
Sorsele	Sorsele	55 km²	26 F 0–1	g–h
		60 km²	26 F 0–1	i–j
		<10 km²	25 F 8–9	g–h
		100 km²	25 F 8–9	i–j
		85 km²	25 G 8–9	a–b
		100 km²	24 H 8–9	c–d
		>10 km²	24 H 8–9	e–f
Vilhelmina	Vilhelmina	<10 km²	23 E 6–7	i–j
		80 km²	23 F 6–7	a–b
		>10 km²	23 E 4–5	g–h
		>10 km²	23 F 4–5	a–b
		90 km²	23 E 2–3	i–j
		100 km²	23 F 2–3	a–b
		>10 km²	23 F 2–3	c–d

Figur 2. *Tabell med berörda kommuner och socknar, inventerad areal och berörda kartblad år 2001. På kursiverade blad har en heltäckande förstagångsinventering utförts.*

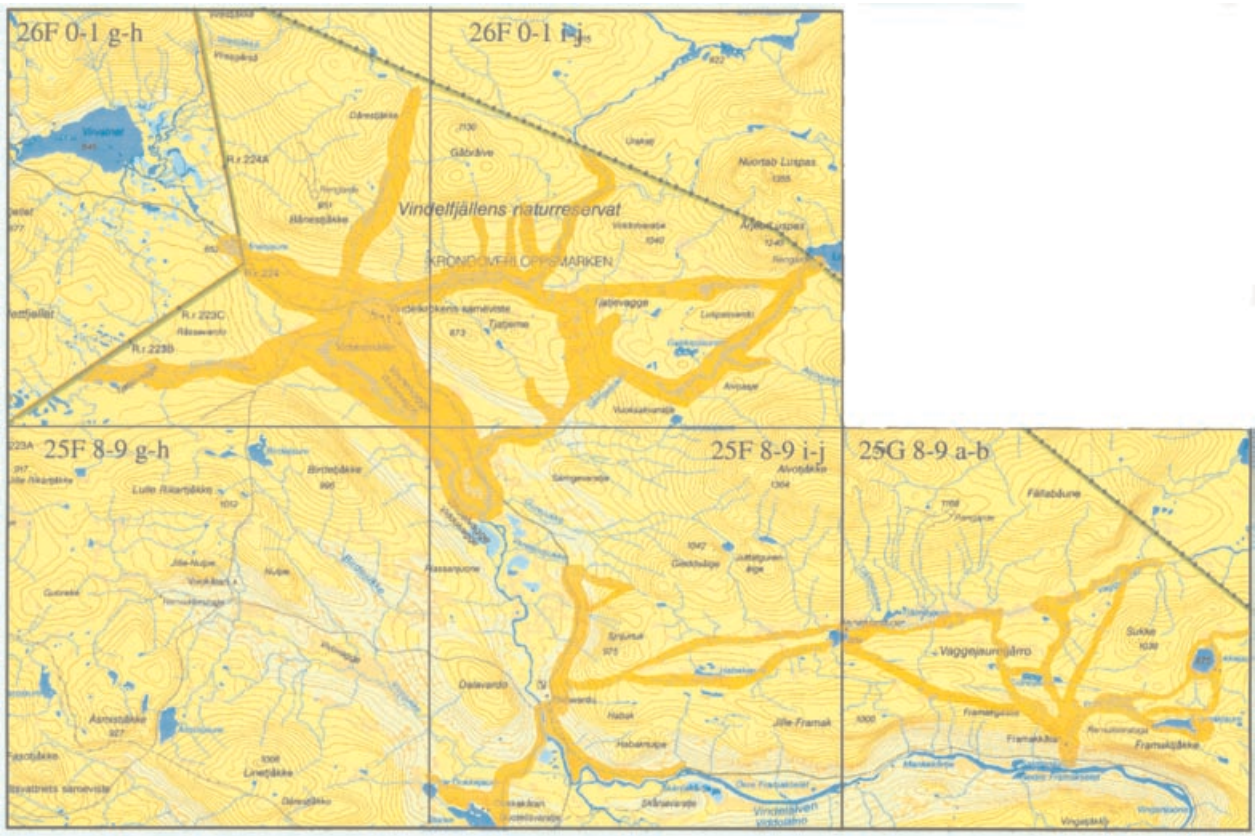

Figur 3. *Arbetsområdet Vindelkroken – Dalavardo – Framak, Sorsele socken och kommun. Kartblad 26 F 0–1 g–h, 26 F 0–1 i–j, 25 F 8–9 g–h, 25 F 8–9 i–j samt 25 G 8–9 a–b med terrängrekognoserade områden markerade med orange. Skala cirka 1:200 000. Ur Vägkartan©Lantmäteriverket Gävle 2003. Medgivande M 2003/6330.*

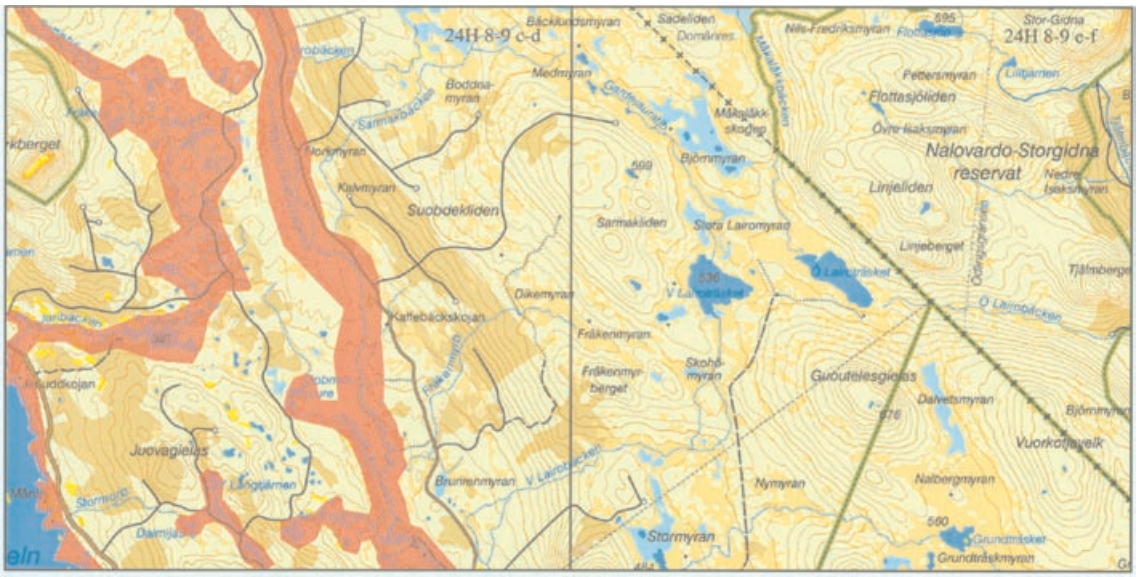

Figur 4. *Arbetsområde Grannäs, Sorsele socken och kommun, Kartbladen 24 H 8–9 c–d Juovagielas och 24 H 8–9 e–f Lairoträsken, med terrängrekognoserade områden markerade med orange. Skala cirka 1:200 000. Ur Vägkartan©Lantmäteriverket Gävle 2003. Medgivande M 2003/6330.*

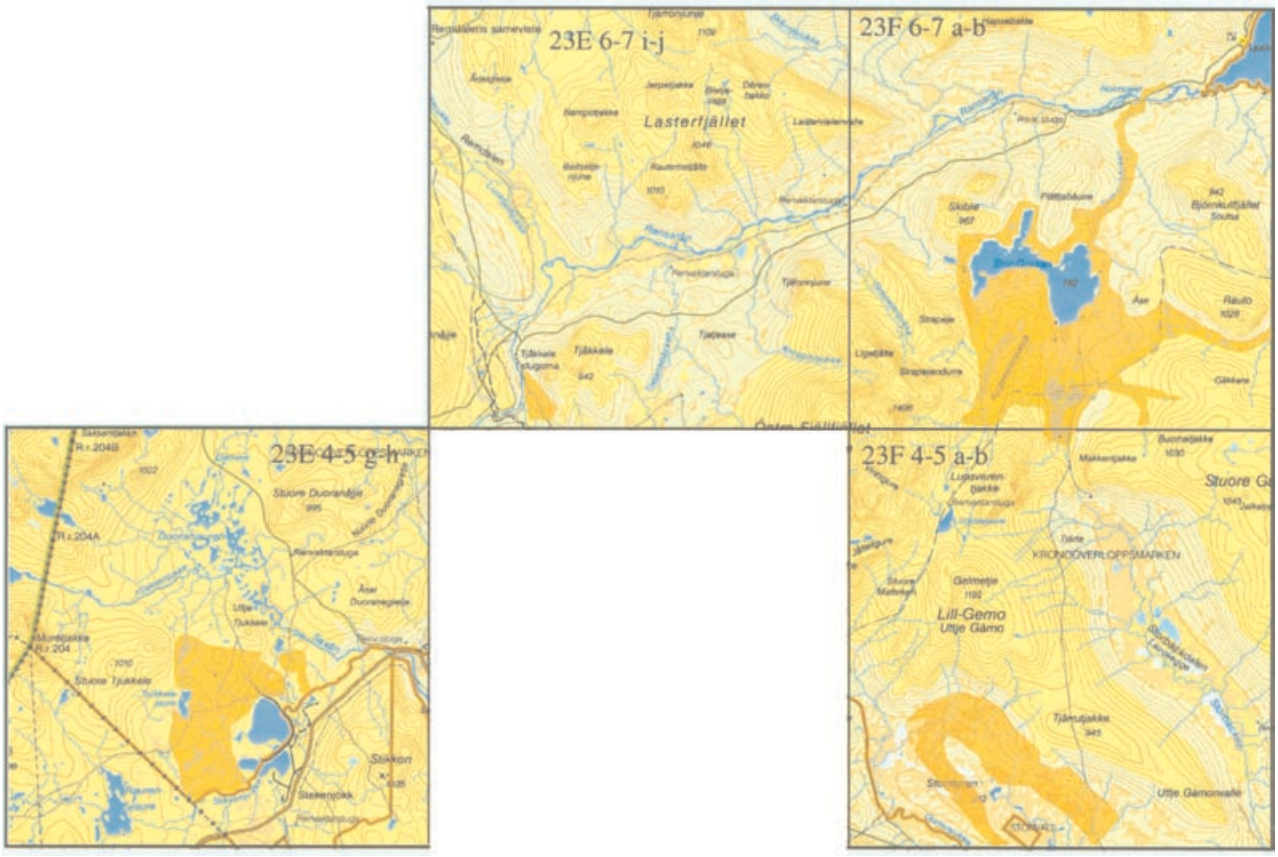

Figur 5. *Norra delen av arbetsområdet Grasan – Klimpfjäll – Vielmesmakke i Vilhelmina socken och kommun. Kartblad 23 E 6–7 i–j, 23 E 4–5 g–h, 23 F 6–7 a–b, och 23 F 4–5 a–b. Terrängrekognoserade områden är markerade med orange skraffering. Skala cirka 1:200 000. Ur Vägkartan©Lantmäteriverket Gävle 2003. Medgivande M 2003/6330.*

Figur 6. *Södra delen av arbetsområdet Grasan – Klimpfjäll – Vielmesmakke i Vilhelmina socken och kommun med kartblad 23 E 2–3 i–j Vielmesmakke, 23 F 2–3 a–b Klimpfjäll samt 23 F 2–3 c–d Stornäs. Terrängrekognoserade områden är markerade med orange skraffering. Skala cirka 1:200 000. Ur Vägkartan©Lantmäteriverket Gävle 2003. Medgivande M 2003/6330.*

Landskapet

Naturgeografi

Arbetsområdet
Vindelkroken – Dalavardo – Framak

Området sträcker sig från riksgränsen och nästan 3 mil österut. I norr gränsar det till Norrbottens län. Området består i huvudsak av kalfjäll. De högst belägna punkterna finns i de nordvästra delarna av området och når över 1 000 m.ö.h. Nedanför kalfjället utgörs vegetationen av fjällbjörkskog som är koncentrerad främst till fjällsluttningarna och dalgångarna längs den oreglerade Vindelälven i områdets västra och sydvästra delar. Berggrunden består bl.a. av olika typer av fyllit (grå fyllit och kvartsfyllit), glimmerskiffer, amfibolit, sur och basisk vulkanisk bergart (Fredén 1994:36). Årsmedeltemperaturen ligger mellan –2 och –3 °C och årsnederbörden ligger mellan 900 och 1 200 mm per år (Raab och Vedin 1995: 49 och 82).

Hela arbetsområdet omfattas av Vindelfjällens naturreservat som är av riksintresse för naturvården. Med sina 550 000 hektar är det ett av Europas största naturskyddade områden.

Arbetsområdet Grannäs

Området ligger nästan 10 mil från riksgränsen och gränsar till Norrbottens län. Det omfattas av två kartblad. Den nordvästra delen av kartbladet Juovagielas tangerar Vindelfjällens naturreservat. Även den sydöstra delen av det intilliggande kartbladet, Lairoträsken, omfattas av ett naturreservat, som gränsar till reservatet Nalavardo – Storgidna i Norrbotten. Båda reservaten ligger dock utanför själva arbetsområdet.

Grannäsområdet ligger i övergången mellan skogsland och förfjäll. I den sydöstra delen går odlingsgränsen, som är en administrativ gräns såväl som en gräns betingad av klimatet ovanför vilken odling inte är lämpad. Vegetationen består i huvudsak av tallhedar och blandskog. Marken i området är delvis sank. I den centrala delen av området rinner Nedra

Gertsbäcken, som i söder ansluter till den mindre Jällakbäcken, för att därefter mynna ut i sjön Storvindeln vid det lilla samhället Grannäs. Området väster om Nedra Gertsbäcken karaktäriseras av flera mindre sjöar och vattendrag. De största sjöarna finns dock i områdets östra del; Västra och Östra Lairoträsken. Detta område karaktäriseras också till stor del av sank mark.

Berggrunden i området består huvudsakligen av den s.k. Sorselegraniten (Fredén 1994:34). Årsmedeltemperaturen är cirka –1 °C och årsnederbörden ligger mellan 600 och 700 mm per år (Raab och Vedin 1995: 49 och 82).

Arbetsområdet
Grasan – Klimpfjäll – Vielmesmakke

Arbetsområdet, som omfattar hela 7 kartblad, sträcker sig cirka 3,5 km från riksgränsen och cirka 3 mil österut. Naturgeografin varierar med allt från flacka fjällhedar och kalfjäll till relativt branta sluttningar bevuxna med fjällbjörk längs Saxån och runt Kultsjön. På kalfjället söder om Kultsjön når topparna upp till 1 000 m.ö.h. Till de mer sanka markerna hör Stormyran norr om Klimpfjäll som slutar nedanför fjället Lill-Gemo, där fjällbjörk tar vid i sluttningen. Norr om detta fjäll, centralt på det intilliggande kartbladet, ligger sjön Stor-Grasan och strax söder om denna den lite mindre sjön Lill-Grasan (762 respektive 775 m.ö.h.). Från Stor-Grasan rinner Grasanbäcken ut i Ransarån i norr, som i sin tur mynnar ut i sjön Ransaren i den NÖ delen av kartbladet. Ransarån har sin källa vid riksgränsen och rinner först i östlig riktning men vänder mot norr vid fjället Tjåkkele. Ett område rikt på sjöar är dock framför allt kalfjället SV om Kultsjön. De tre största är Autjojaure, Slipsiken och Njereujaure (samtliga över 800 m.ö.h.). På de branta fjällsluttningarna längs Saxåns södra sida rinner ett flertal mindre bäckar.

Berggrunden i området består bl.a. kalkfyllit (?), kalkglimmerskiffer, sur och basisk vulkanisk bergart, kvartsit, fältspatssandsten, arkos, ”hårdskiffer” och mylonit (Fredén 1994: 34). Årsmedeltemperaturen ligger mellan –1 och –2 °C och årsnederbörden ligger mellan 600 och 1 200 mm per år (Raab och Vedin 1995: 49 och 82).

Kulturhistoria

Allmänt

Samtliga områden som inventerades år 2001 har under lång tid bebotts av jägare, fiskare och renskötare. 2001 års arbetsområden hörde till den stora Lais lappby fram till 1607, vilken låg under Pite lappmark. Laisbyn delades då upp i mindre lappbyar och stora delar överfördes till Ume respektive Ångermanna lappmarker. Området Vindelkroken – Dalavardo – Framak, liksom Grannäsområdet kom att tillhöra Granbyn. Området Grasan – Klimpfjäll – Vielmesmakke kom att tillhöra Ångermanna lappmark (från år 1695 Åsele lappmark). Vilhelmina norra och södra lappbyar uppstod först senare (Holmbäck 1922:16 och 21 f., Westerdahl 1986:34 ff.).

Lappskatteland

Samtliga av 2001 års arbetsområden har varit indelade i lappskatteland. Det kan dock vara svårt att idag exakt fastställa gränserna mellan de olika lappskattelanden utifrån de beskrivningar som finns bevarade (i Landsarkivet i Härnösand och Riksarkivet i Stockholm). De har även ändrats en del under tiden, t.ex. i samband med delningar. I terrängen

Figur 7. *Utdrag ur Jonas Gieddas karta över Ume lappmark 1670–71.*

har de markerats på vissa ställen med olika typer av gränsmarkeringar, t.ex. rösningar eller inhuggningar i sten eller trä.

Äldre administrativa indelningar av södra Lapplands fjälltrakter har studerats och sammanfattats av bl.a. Åke Holmbäck och Israel Ruong, från vilkas arbeten följande upplysningar har hämtats (Holmbäck 1922, Ruong 1982).

Fjälltrakterna i södra Lappland hörde under medeltiden till de s.k. lappmarkerna. Med en lappmark menade man egentligen det geografiska område som utgjorde ett handelsdistrikt. De som under medeltiden hade rätten att bedriva handel i lappmarkerna med samerna, samt ta upp skatt av dem, kallades för birkarlar. För detta privilegium betalade de en avgift till den svenska kronan. Undantagna var Ume och Ångermanna lappmarker, där fanns inga birkarlar, utan man skattade direkt till den svenska kronan.

Delar av nuvarande Västerbottens län hörde från början till Pite lappmark. De norra delarna överfördes senare till Ume lappmark och de södra till Ångermanna lappmark. Längre fram i tiden ändrade Ume lappmark namn till Lycksele lappmark och Ångermanna blev Åsele lappmark (a.a.).

På initiativ av landshövding Johan Graan (själv av samisk härkomst) upprättades en karta med tillhörande beskrivning över Ume lappmark 1670-71. På kartan finns gränserna mellan de olika lappskattelanden markerade samt fiskeplatser och visteplatser. Lantmätaren som utförde kartläggningen hette Jonas Giedda och kartans original finns på Riksarkivet (figur 7).

På 1500-talet tog den svenska kronan över handeln och skatteuppbörden med samerna och därmed hade birkarlarna spelat ut sin roll. Kronan tillsatte då särskilda skatteindrivare, som skulle ta upp skatten till kronan. Under samma period började även begreppet lappskatteland att användas. Dessa lagstadgades sannolikt när myndigheterna ville ha en bättre kontroll över skatteuppbörden och en viss ordning i landindelningen.

Lappskattelanden var väl avgränsade geografiska områden och tillhörde enskilda samer samt deras familjer. De hade skaffat sig rätten till sitt område därför att de och deras förfäder av hävd vistats där. Skatten till kronan baserades på förutsättningarna inom respektive innehavares skatteland. Varje lappskatteland tillhörde ett särskilt distrikt, en s.k. lappby (ej att förväxla med vår tids sameby). Det är troligt att indelningen i skatteland och lappbyar byggde på samernas egen urgamla landindelning, det s.k. Sijda systemet (a.a.).

Arbetsområdet
Vindelkroken – Dalavardo – Framak

Genom området rinner den oreglerade Vindelälven vars älvdal klassas som en miljö av riksintresse (nr AC 24e) för naturvården, kulturmiljövården och det rörliga friluftslivet. Dalavardo ingår i en särskilt bevarandevärd kulturmiljö som omfattas av dalgången mellan Dalavardo och Aitenjas. Söder om Aitenjas breder dalgången ut sig mot Ammarnäs. Bebyggelsen hör framför allt samman med renskötseln. Grans sameby har sin flyttled på båda sidor om Vindelälven. Vistena längs flyttlederna ligger ofta högt uppe på sluttningarna, i gränszonen mellan björkskog och kalfjäll. Till den norra flyttleden hör kåtorna i Habak, Vaggejaure, Framak och Vitnjuln (den sistnämnda ligger utanför arbetsområdet). Samtliga kåtor är s.k. bågstångskåtor med täckning av näver och torv. De är uppförda under den första hälften av 1900-talet, förutom Habakkåtan som uppfördes omkring 1875. Enligt en utsaga skall ett försök till nybygge ha gjorts vid Dalavardo, kallat Viskafors, men några spår av detta finns inte längre. Vindelälvens dalgång var en viktigt kommunikationsled för handelsfärderna till Meyers handelshus i Mo i Rana. För att underlätta dessa

färder byggdes på 1890-talet övernattningsstugor och stall i bl.a. Dalavardo. Tidigare nyttjades de redan befintliga kåtorna för övernattningar under färderna (Flodström & Karlsson 1996:38 ff.).

Vid sjön Stuore Dukkejaure ligger Dukkekåtan. Enligt Manker heter sjön Dåkkejaure, vid vilken det fanns ett sommarviste. Härifrån gick också en äldre flyttled. Den började på den södra sidan av Vindelälven och fortsatte sedan på den norra sidan. Ytterligare ett sommarviste som ligger söder om Vindelälven har markerats på karta av Manker (1972:116). På fjällkartan finns på samma plats en förfallen kåta markerad. Den ligger dock utanför arbetsområdet. NV om Dalavardo ligger Vindelkrokens sameviste, ett större viste som används framför allt sommartid. Inom arbetsområdet finns två rengärdor markerade på fjällkartan, liksom några spridda renvaktarstugor.

Området ligger inom lappskattelandet Byrgfiäll enligt Jonas Gieddas karta över lappskattelanden från 1671. Detta lappskatteland innehades enligt kartan av samen Lars Pedersson.

Det finns inga bilvägar i området, däremot går en markerad sommarled mellan Dalavardo och Vindelkrokens sameviste och vidare upp till gränsen mot Norge. Det finns även en markerad sommar- och vinterled som går från Dalavardo och längs Vindelälven nedströms, samt från Dalavardo och vidare ned mot Tärnasjön. I övrigt finns ett fåtal brukningsvägar/gångstigar i området.

Arbetsområdet
Grannäsområdet

Grannäsområdet är renbetesland för Grans sameby. 1945 fanns en flyttled mellan Breidajaure och Grannäs (Manker 1972:111). De lappskatteland som tidigare fanns i området är svåra att avgöra enligt en kungörelse från år 1913. Berört lappskatteland är enligt Gieddas karta från 1671 Kerdzwara (Kierdzfiell), vilket innehades av samen Påhl Siulsson.

Området ligger strax ovanför oμch intill odlingsgränsen, som upprättades och definitivt utstakades på 1870- och 1880-talen i samband med avvittringen. Tanken var då att ingen kolonisation skulle ske väster om den. Detta område reserverades för renskötseln. Odlingsgränsen har dock inte kunnat hindra de nybyggen som togs upp i fjällvärlden (Norrländsk uppslagsbok 1995:354 f.). De sydvästra delarna av kartbladet Juovagielas, ingår i en kulturmiljö som bl.a. består av nybyggen och bybildningar med tillhörande kulturlandskap kring sjön Storvindeln. Hela miljön ingår i Vindelälvens kulturmiljö av riksintresse (nr AC 24 e). Ett av nybyggena är Månäs som uppfördes år 1889. Området kring Storvindeln fick ingen vägförbindelse med Sorsele förrän år 1937. Dessförinnan sköttes de allmänna kommunikationerna med ångbåt mellan åren 1919 och 1937 (Flodström & Karlsson 1996:46). Vägen, som idag har sifferbeteckningen 363, följer sjön Storvindelns norra sida och korsar arbetsområdets sydvästra del. Koncentrerat till samma kartblad, dvs. Juovagielas, finns även ett flertal mindre bilvägar.

Arbetsområdet
Grasan – Klimpfjäll – Vielmesmakke

På den flacka fjällheden vid Stekenjokk och på kalfjället söder om Saxån och Kultsjön betar renar från Vilhelmina södra sameby. Norr om Ransarån har Vilhelmina norra sameby sina renar under sommaren. Vilhelmina södra sameby gränsar i söder till Frostvikens norra sameby i Jämtland. Innan samebyarna Vilhelmina norra och södra bildades fanns i

området tre lappskatteland enligt en kungörelse år 1913; Västra och Östra Fjällfjäll samt Västra Kultsjön.

Söder om Saxån ligger Vielmesmakke sameviste där skiljen och slaktplats i senare tid samordnats med bl.a. skolkåtor (Westerdahl 1986:251). Strax söder om vistet finns två rengärden markerade på fjällkartan. På fjällkartan finns inom arbetsområdet också uppemot femton kåtor markerade, de flesta kring Kultsjön, liksom en renvaktarstuga samt några jakt- och fiskestugor.

Kring Grasansjöarna har ett visteområde funnits där både fiskarsamer och andra bedrivit sin näring (Westerdahl 1986:253). Nordöst om detta område ligger sjön Ransarn som är ett av de senast koloniserade områdena i Sverige och som utgör en kulturmiljö av riksintresse (AC 49). Här fanns som mest tolv nybyggen vilka upptogs mellan åren 1890 och 1920. En viktig handelsled till Norge gick genom området. Alla utom ett nybygge övergavs i samband med Ransarns reglering på 1950-talet. Ända fram till regleringen saknade Ransarområdet vägförbindelse. Det var också mycket på grund av detta som nybyggarna behöll sitt livsmönster som i huvudsak byggde på jakt och fiske, kombinerat med kreatursshållning (Eriksson & Sundström 1991:109). Ett av nybyggena var Ljusliden som upptogs år 1893, vilket mest är känt som ”Ransarkungen” Enok Wallins bosättning. Ett av husen har under senare tid använts som övernattningsrum för renskötseln och friluftslivet (Sixtenson 1991).

Intill Ransarån, en dryg mil nordnordväst om Klimpfjäll, ligger Tjåkkelestugorna. De byggdes i slutet av 1800-talet till Norgefararna (Karlsson 1999:199). Den s.k. Norgefararleden gick mellan Kultsjödalen och Hattfjelldalsområdet.

Permanent bebyggelse finns i bl.a. byarna Klimpfjäll, Storvallen och Lövberg. Samtliga byar har vuxit fram på äldre visteplatser. Nybygget på Kultsjölandet (RAÄ 2149, Vilhelmina socken) upptogs troligen även det på ett gammalt samiskt viste vid sekelskiftet 1900, antagligen av samen Jonas Aron Nilsson från Gokien (Guoken) på Storgämon. Nybygget består idag av lämningar efter fyra byggnader, ett flertal röjningsrösen och igenväxande åker och ängsmark. (Se Å. Hellström 1995:16).

Byn som vuxit till ett mindre samhälle, Klimpfjäll, insynades i början av 1830-talet. Mitt i byn ligger Oräddska gården. Den anlades redan 1832, men den nuvarande manbyggnaden byggdes i slutet på 1800-talet. Det är en timmerstuga i två våningar med ett skifferklätt tak. Oräddska gården, eller Norgefarargården som den också kallas, var den sista anhalten för Norgefararna, de fjällbor som företog resor till handelsplatser i Norge (Karlsson 1999:198). Gården har även fungerat som skola under 1880-talet. Den byggnadsminnesförklarades år 1981 och fungerar idag dag som museum, café och bagarstuga (Länsstyrelsen Västerbottens län 11392-1327-76, ATA dnr 380/81, VBM aktarkiv, Byggnadsminne 24).

Byn Klimpfjäll var som störst under de år som Stekenjokksgruvan var i drift. Vid Stekenjokk, liksom i Remdalen (norr om arbetsområdet), upptäcktes svavelkisförekomster av Sveriges Geologiska Undersökningar (SGU) i slutet av 1910-talet. Dessa inmutades av den svenska staten och blev statsgruvfält 1921. Båda förekomsterna bedömdes emellertid som svårexploaterade på grund av de dåliga kommunikationerna. De betecknades som framtida reserver (Tegengren 1924). Det dröjde ända till mitten av 1970-talet innan någon av förekomsterna började brytas.

Den första fasta vägförbindelsen genom området blev klar 1957, innan dess användes främst Kultsjön som transportväg. I övrigt finns markerade sommar- och vinterleder, en markerad vinterled samt ett antal brukningsvägar/gångstigar inom arbetsområdet.

Tidigare dokumentation

Allmänt

Den första översiktliga dokumentationen av fornlämningar i Västerbottens fjällvärld gjordes av folkskolläraren O. P. Pettersson i början av 1910-talet. Med sig på sina resor hade han bland andra samen Lars Gotthard Klementsson som informant och vägvisare. Pettersson skrev ned sina intryck år 1913 i en uppsats (ATA D.40). Under 1930-talet reste amatörarkeologen Knut Tinnberg runt i Lappland och registrerade fornlämningar, framför allt var han intresserad av stenåldersboplatser (ATA dnr 4580/34, dnr 4502/36) Även arkeologen Gustaf Hallström intresserade sig för fjällvärlden vid denna tid. Många av de uppgifter som Hallström lämnar i sina anteckningar har han hämtat hos Pettersson (jfr Hallströms handskrifter).

I övrigt har mycket översiktliga inventeringar rörande fornlämningar i Västerbottens fjällvärld ägt rum. Den första var Nordiska museets s.k. lappmarksinventeringar, då även några arkeologiska utgrävningar utfördes. Med utgångspunkt från dessa inventeringar (enkätsvar, egna fältstudier och tidigare uppteckningar) publicerade etnologen Ernst Manker flera monografier och några mindre uppsatser om samernas äldre kultur (jfr Manker 1957, 1960 och 1961). Både Gustaf Hallström och Ernst Manker utförde även mindre undersökningar på några få platser i samband med sina inventeringar.

Mankers uppgifter var grunden för Riksantikvarieämbetets bedömningar i samband med den topografiska kartans utgivning under 1970-talet. De R-markeringar som då infördes på kartan hade dock många gånger inte kontrollerats ute i fält (jfr Jensen 1997:104 f.).

En annan översiktlig inventering i fjällområdet genomfördes av Västerbottens museum på uppdrag av länsstyrelsen i slutet av 1970-talet (Westerdahl 1981). Egentligen var det en bebyggelseinventering, men även äldre och övergivna visteplatser antecknades. Materialet bygger på intervjuer, dock har inte alla de omnämnda platserna besökts. Inprickningarna är gjorda på topografiska kartor, vilka kompletterats med beskrivningar. Materialet är opublicerat och finns i Västerbottens museums arkiv.

Med utgångspunkt i den mycket översiktliga dokumentationen före 1980-talet, har i vissa fall intensivinventeringar i begränsade områden och diverse utgrävningsprojekt ägt rum, bl.a. i samband med specialstudier av stalotomter (se bl.a. Kjellström 1976).

I Västerbottens län inledde Riksantikvarieämbetet en fornminnesinventering för den ekonomiska kartans revidering (andragångsinventeringen) år 1980. Revideringsinventeringarna tog sin början i kustkommunerna och pågick i ett första skede t.o.m. 1983. Därefter återupptogs andragångsinventeringen i länet 1987–1990 samt 1992–1997.

Efter att stora delar av kustkommunerna hade reviderats fortsatte andragångsinventeringen i skogsregionen, där bl.a. ett område kring Lycksele samt ett annat på och kring Blaikfjället i Dorotea och Vilhelmina socknar andragångsinventerades 1995–1997.

Åren 1982–1983 samt 1996–2001, dvs. parallellt med revideringen utfördes även förstagångsinventering i länet. Denna inventering har haft sin tyngdpunkt i fjällområdet, men har också berört delar av det fjällnära skogslandet.

Täckningsgraden har varierat från 1,4 till 5,9 km^2 per anställningsdag sedan revideringen startade i länet 1980.

(I skogslandet har åtskilliga arkeologiska dokumentationsinsatser utförts främst under

Figur 8. *Flygbild över Vindelälvens källområden med Vindelkrokens sameviste. Foto J. Heinerud, Västerbottens museum.*

1900-talet. De flesta har berört de älvdalar som varit aktuella för vattenkraftsutbyggnad. Stora delar av skogslandet fick sin första genomgång vid Riksantikvarieämbetets riksomfattande fornminnesinventering för den ekonomiska kartan på 1950- till 1970-talet.)

2001 års inventeringsområden

Arbetsområdet
Vindelkroken – Dalavardo – Framak

I samband med Riksantikvarieämbetets fornminnesinventering för den topografiska kartan 1974 registrerades fyra renvallar och en offerplats inom kartbladet *25 F 8–9 g–h*.

I närheten av den sommarled som går mellan Dalavardo och Vindelkrokens sameviste registrerades två lokaler med sammanlagt 11 stalotomter vid inventeringen år 1969 (RAÄ 32 och 33). Båda är även omnämnda av Manker (1960). En tredje lokal med sammanlagt tre stalotomter registrerades vid inventeringen år 1971, cirka 200 m öster om Dalavardostugan (RAÄ 36, Fornvårdsobjekt nr 131).Vidare har Westerdahl noterat äldre visten vid Särngejukke (Tjäuringijåkk enligt Manker) (VBM 201/81, topografisk karta 25 E/25 F nr 1).

Området Vindelkroken inventerades första gången av Riksantikvarieämbetet år 1969 i samband med den topografiska kartans utgivning. Nordväst om sjön Bånesjaure registre-

Figur 9. *Torvkåta vid Vindelkrokens viste. Foto J. Heinerud, Västerbottens museum.*

rades två lokaler, den ena bestående av sex stalotomter (RAÄ 31), den andra av åtta fångstgropar (RAÄ 34). Ernst Manker som undersökte lokalerna redan år 1950, noterade även en kåtatomt, en hornsamling och en källargrop i anslutning till stalotomterna (Manker 1960:93 system 42, 263 f., 279 tomtgrupp 5, 377). Vid inventeringen år 2001 visade det sig dock att båda lokalerna är belägna på andra sidan riksgränsen, i Norge. Lokalerna utgår ur statistiken och kommer vid ett senare tillfälle att överföras till norska register. Lokalerna är även omnämnda av Westerdahl, som dessutom noterat en äldre nedbrunnen kåta vid Vindelkroken (VBM 208/81, topografisk karta 26 F/26 G nr 1 och nr 3).

Beträffande kartbladen *25 F 8–9 i–j* och *25 G 8–9 a–b* fanns före sommaren år 2001 inga lämningar registrerade i Fornminnesregistret för Västerbottens län. Inga övriga uppgifter framkom vid excerperingen.

Arbetsområdet

Grannäsområdet

Inom kartbladet *24 H 8–9 c–d Juovagielas* bedrev Riksantikvarieämbetet en fornminnesinventering för den ekonomiska kartan år 1974. Sammanlagt registrerades vid detta tillfälle tre lokaler. Den ena är belägen vid Nedra Gertsbäcken och består av två härdar (RAÄ 460). Den andra lokalen är belägen på Jeriudden i Storvindeln och är en uppgift om en gravhög (RAÄ 169) som en person från Månäs såg som barn. Vid inventeringen år 1974 påträffades dock inga lämningar som kunde tyda på en gravhög. Den tredje lokalen

är belägen på en udde i sjön Jerijaure. Här finns en uppgift om lämningar efter en fäbod (RAÄ 168). Enligt en informant från Månäs, var det en fäbod tillhörande Grannäs innan byn Månäs anlades. På platsen skall en kåta, en sommarladugård och en redskapsbod ha stått. Kåtan underhölls och användes så sent som på 1950-talet av samerna medan de övriga byggnaderna ruttnade ned i början av 1900-talet. Kåtan användes sedan av Månäsborna som övernattningsplats vid slåtter. Platsen hyggesbrändes omkring år 1970. Vid inventeringen år 1974 kunde inga husgrunder observeras på platsen.

Inom kartbladet *24 H 8–9 e–f Lairoträsken* fanns före sommaren år 2001 inga lämningar registrerade i Riksantikvarieämbetets fornminnesregister. Inga övriga uppgifter framkom vid excerperingen.

Arbetsområdet
Grasan – Klimpfjäll – Vielmesmakke

Inom kartbladet *23 F 6–7 a–b* fanns före sommaren år 2001 inga lämningar registrerade i Riksantikvarieämbetets fornminnesregister. Christer Westerdahl har dock noterat tre visteplatser kring sjön Stor-Grasan samt en jaktstuga norr om Ransarån (VBM 208/81 topografisk karta 23 F nr 3–5 och 60).

Kartbladet *23 E 6–7 i–j* fornminnesinventerades första gången år 1999. Då registrerades 20 lokaler med bl.a. härdar, förvaringsanläggningar och bengömmor. Även kartbladet *23 E 4–5 g–h* fornminnesinventerades första gången år 1999 samt även år 2000. Sammanlagt registrerades 16 lokaler med bl.a. härdar, kåtor/kåtatomter och rösningar.

Kartblad *23 F 4–5 a–b* fornminnesinventerades första gången år 2000. Sammanlagt registrerades 28 lokaler. Vidare har Westerdahl noterat ett antal visten i området (VBM 208/81).

Inom kartbladet *23 F 2–3 c–d Stornäs* har Nils Eriksson dokumenterat ett täljstensbrott, tre kåtaplatser och en visteplats och sju renvallar (Eriksson 1984/59:7 nr 7, :8 nr 14, 16, :9 nr 18–20 och :10 nr 33, 37). Även Westerdahl har antecknat en lokal, Ruhkiesvardo med visten (VBM 208/81 topografisk karta 23 F nr 17).

Vid Riksantikvarieämbetets fornminnesinventering för topografiska kartan år 1970 registrerades sammanlagt sex lokaler på kartbladet *23 F 2–3 c–d Stornäs*, bestående av en boplatslämning (RAÄ 70), en offerplats (RAÄ 67), två lösfynd (RAÄ 73 & 74), en fångstgrop (RAÄ 69) och en ristning annan (RAÄ 68). Alla utom en är känd sedan tidigare genom Knut Tinnberg och/eller Stig Anesäter samt Ernst Manker.

Riksantikvarieämbetet bedrev även fornminnesinventeringen för den ekonomiska kartan år 1983 på detta kartblad. Då registrerades 19 lokaler med bl.a. lösfynd och boplatslämningar. Vid inventeringen år 2000 registrerades en förvaringsanläggning bestående av en källare (en s.k. buorne) och en bengömma.

Mellan åren 1934 och 1936 reste amatörarkeologen Knut Tinnberg runt i Lappland och gjorde anteckningar och fotograferade fornlämningar. Inom kartbladet *23 F 2–3 a–b Klimpfjäll* antecknade Tinnberg ett antal lösfynd och stenåldersboplatser kring Kultsjön. Lokalerna är även omnämnda av folkskolläraren Nils Eriksson. Det ena lösfyndet skall ha hittats på Akkanäset och bestå av en ”nosformig blockskrapa” (Tinnberg nr 3, Eriksson 1984/59:17 nr 1). Det andra lösfyndet skall ha hittats på den norra stranden av Kultsjön och bestå av ett trekantigt avslag (Tinnberg nr 4, Eriksson 1984/59:17 nr 2). Vidare skall Tinnberg ha sett en stenåldersboplats på Hästskoholmen i Kultsjön eller på en intilliggande udde (Tinnberg nr 36, Eriksson 1984/59:17 nr 8). Enligt anteckningar av Gustaf Hallström skall ett lösfynd ha hittats på den norra sidan av Kultsjön, en bit från stranden. Fyndet är

Figur 10. *Stalotomt, RAÄ 1134 i Vilhelmina socken. Kartbladet Vielmesmakke. Foto C. Sanell, Västerbottens museum.*

en spjutspets av brun skiffer och skall ha hittats av Aron Johansson runt år 1860 (Hallström 7:19).

Vid Riksantikvarieämbetets fornminnesinventering för den topografiska kartan år 1970 registrerades två gravar och gravplatser vid södra delen av Kultsjön. Den ena lokalen är belägen på Hornnäset, även kallad Hornudden (RAÄ 62). Enligt traditionen har en same blivit begraven i en ackja tillsammans med en ren vars hornkrona stuckit upp ur marken. O. P. Pettersson skall år 1881 ha sett hornkronan. År 1925 var graven förstörd och inga spår var synliga (Manker 1960:103 nr 203, Petterson 1944:194, Eriksson 1984/59:13 nr 9, Hallström 7:56). Väster om Hornnäset ligger Prästnäset, kring vilket det finns en rad olika sägner och historier knutna (RAÄ 63), dels skall en gudstjänst ha hållits på platsen och dels skall det ha varit en begravningsplats. Enligt Nils Eriksson, Lövberg, mötte pastor Petrus Forsberg år 1741 samer här på udden. Vid Mankers besök år 1945 konstaterade han att marken var naturligt gropig. På Generalstabskartan anges Akkanäset felaktigt heta Prästnäset (Nordiska museet LA 710 foto 437 q–t, Hallström 1909 7:19, VBM Generalstabskarta 40/123, Eriksson 1984/59:12 nr 3).

År 1970 registrerades även en offerplats i området. Enligt tidigare anteckningar skall det finnas en grav på Autjoklimpens norra eller nordvästra sluttning som blivit mycket omskriven (RAÄ 64). Enligt tradition skall ”Silverbruden”, en av de underjordiska, blivit begravd här (Tomasson 1928:13 ff., VBM dnr 758/70, ATA dnr 510/71, Manker 1957:270, Ulma. Eriksson 1943 nr 18923, Westerdahl 1986). Söder om Kultsjön registrerades en

lokal med fyra stalotomter 1970 (RAÄ 65). Ernst Manker besökte platsen i början av 1950-talet och avtorvade då en av tomterna (Manker 1960:239 nr 103). Lokalen omnämns även av Westerdahl (Westerdahl topografisk karta 23 F nr 14).

Vid Riksantikvarieämbetets fornminnesinventering för den ekonomiska kartan år 1983 registrerades 14 lokaler inom Klimpfjällsområdet, bl.a. på stränderna kring Kultsjön. Vid inventeringen år 1999 registrerades en lokal med en kåtatomt och två förvaringsanläggningar, som hotas av nybyggnation av fritidshus.

Vid Riksantikvarieämbetets fornminnesinventering för den topografiska kartan år 1970 registrerades två lokaler med sammanlagt åtta stalotomter inom kartbladet *23 E 2–3 i–j Vielmesmakke*. Lokalerna är belägna söder om Saxån och registrerades av Manker år 1951. Den ena av lokalerna består av fem stalotomter med rektangulära härdar i mitten (RAÄ 60). Tre av härdarna avtorvades vid registreringstillfället av Manker (se Manker 1960:273 f. nr 12, 382 f.). På den andra lokalen (RAÄ 61) registrerades tre stalotomter (se Manker 1960:179 nr 3, 254 ff., 373 ff.). Vid Riksantikvarieämbetets fornminnesinventering för den ekonomiska kartan år 1983 registrerades ytterligare en lokal med sammanlagt tre stalotomter (RAÄ 1134).

Vidare registrerades en fyndplats söder om Saxån, bestående av en pilspets av järn som är 16 cm lång och 2 cm bred. Spetsen skall ha hittats av Nils Kroik cirka 8 km uppströms Saxåns utlopp i Kultsjön, strax ovanför trädgränsen (Serning 1960:155, 254 nr 5).

Vid fornminnesinventeringen år 1983 registrerades fyra lokaler i den nordöstra delen av kartbladet *23 E 2–3 i–j Vielmesmakke*. De består av tre stalotomter (RAÄ 1134), en rengärda (RAÄ 1147) och sex fornlämningsliknande lämningar (RAÄ 1142). Vid inventeringen år 2000 registrerades två lokaler i området, den ena består av fyra härdar och en förvaringsanläggning (RAÄ 2080), den andra består av en kåtatomt (RAÄ 2081).

Fornminnesinventeringen år 2001

Fortfarande är stora delar av fjällområdena i Västerbotten aldrig systematiskt fornminnesinventerade, varför i stort sett alla dessa delområden är intressanta i samband med uppbyggnad och spridning av nya kunskaper om fornlämningar, förhistorien och länets tidiga historia. I skogslandet är inventeringsläget mycket ojämnt och i behov av viktiga kompletteringar. Utgångspunkterna för valet av 2001 års inventeringsområden var därför

- att bygga vidare på erfarenheterna från 1996–1999 års inventeringar (Klang (Klang & Skålberg 1997 a och 1997 b, Klang & Rathje 1998, Klang, Sanell & Stångberg 1999, Klang & Stångberg 2000)
- att fortsätta och utvidga det samarbete som inletts med sagesmän och lokala sameföreningar/inventeringsgrupper
- att tillgodose kulturmiljövårdens behov av ajourhållning och mer kunskap om riksintresseområden
- att belysa vissa utvalda frågeställningar av betydelse för inventeringsarbetet, framför allt frågan om stenåldersboplatser i fjällmiljö
- att vidga inventeringsperspektivet till att också innefatta olika delar av skogslandet

- att i skogslandet få erfarenhet av områden av varierande karaktär och med olika förutsättningar inventeringsmässigt.

Arbetsområdena valdes ut efter diskussioner mellan Västerbottens museum, Riksantikvarieämbetet och Länsstyrelsens kulturmiljöfunktion i Västerbottens län.

Av kostnadsskäl och delvis arbetsmiljöskäl har balans eftersträvats mellan områden som var tillgängliga med bil och sådana som enbart kunde nås med helikopter.

Fornminnesinventeringen år 2001 fortsatte på den sedan tre år tillbaka inslagna vägen, dvs. att söka och registrera alla förekommande typer av fornlämningar i fjällområdet och skogslandet. Erfarenhetsmässigt innebär detta en tyngdpunkt på övergivna lämningar efter jakt, fiske och den tidiga renskötseln.

Fältförberedelser

Den 10 januari hölls det första planeringsmötet, som följdes av ytterligare ett i Stockholm den 2 mars. Ytterligare två planeringsmöte hölls den 20 april och den 23 april på Västerbottens museum. Med på mötena fanns representanter för Västerbottens museum, Riksantikvarieämbetet, Skogsmuseet i Lycksele och länsstyrelsens kulturmiljöenhet i Västerbottens län.

Syftet med mötena var att informera om 2000 års inventering och de resultat som man erhållit då. Därefter diskuterades inriktning och områden som skulle omfattas av den fortsatta inventeringen år 2001.

Detaljplaneringen med ledning av synpunkter som framkommit vid ovanstående sammankomster, genomfördes i samarbete mellan Västerbottens museum (Charlotta Sanell, Jans Heinerud och Åsa Lundberg) och Riksantikvarieämbetet (Håkan Nilsson). Förutom excerperings- och informationsfrågor innefattade fältförberedelserna planering av basläger, transporter, inventeringsstrategier inklusive tidsscheman (veckoprogram) samt säkerhets- och utbildningsfrågor. Arkivhandlingar från Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA) på Riksantikvarieämbetet, kart- och aktarkivet samt tipsregistret vid Västerbottens museum och på länsstyrelsen söktes igenom. Även Folkrörelsearkivet i Umeå och Forskningsarkivet på Umeå universitet excerperades. Kontakt togs med lokala amatörforskare och andra intresserade. Därutöver har museets eget bibliotek, Universitetsbiblioteket och Stadsbiblioteket i Umeå besökts och lämplig litteratur har genomgåtts. Huvuddelen av excerperingsarbetet utfördes av Charlotta Sanell. Ett informationsmöte hölls den 11 juni i Klimpfjäll, då ett tjugotal personer kom för att lyssna och ge tips på lokaler.

I samband med förberedelserna gjordes inköp av ortofoton.

Fältarbete och organisation

Inventeringens fältarbete startade den 25 juni med två introduktionsdagar i Grannäsområdet, innefattande frågor kring fältarbetets uppläggning, en kortare exkursion längs Nedra Gertsbäcken till bl.a. ängskåtor, och inledande fältarbete med diskussioner kring antikvariska bedömningar m.m. Fältarbetet pågick sedan fram till den 16 augusti. Ansvarig för utbildning, granskning och antikvariska bedömningar i fältarbetet var Charlotta Sanell (för Vilhelmina socken), Jans Heinerud (för Sorsele socken) samt Anette

Färjare, Bosse Jönsson och Håkan Nilsson, alla från Riksantikvarieämbetet, som deltog i fältarbetet under en vecka var under säsongen.

Sex arkeologer extraanställdes vid Västerbottens museum för fältarbete; Charlotta Sanell (5/6–15/9), Tommy Bergström (5/6–22/9), Jenny Ellert (5/6–1/9), Benedict Alexander, Malin Backman samt Erik Sandén. I övrigt medverkade Anders Huggert, Västerbottens museum (3/7–14/7 och 21/8–1/9). Som extra resurs deltog Roland Larsson, Klimpfjäll, vid inventeringen i Vielmesmakke och Klimpfjäll.

Fältarbetena planerades utifrån täckningsgraden 3,5 km^2 rekognosceringsyta per anställningsdag och museiarkeolog. Räknat per arbetsdag måste varje arkeolog i genomsnitt arbeta i ett landskapsavsnitt på drygt 5 km^2, varefter rekognosceringen i fält utförs i valda, begränsade stråk av den analyserade arealen. Täckningsgraden skall alltså inte förväxlas med den yta som verkligen gås igenom i fält till fots.

Arbetet i fält har varje vecka inletts med gemensam utfärd till berört område. Färdsättet har varierat med tillgängligheten. Vid långa avstånd från allmän väg till inventeringsområdet har helikopter nyttjats. Vid dessa tillfällen har övernattningar i fält varit nödvändigt.

Vid registrering och lägesangivelse har Global Positioning System (GPS) använts. Koordinaterna som den angivit har sedan mätts in på ortofotokartor.

Västerbottens museum har förutom personalfrågor (rekrytering av säsongsanställda, bemanningsplan etc.) ansvarat för det utåtriktade arbetet (inklusive kontakter med bil-, helikopter-, båt- och fältbostadsuthyrare etc.) och det praktiska arbetet med transporter, övernattningar etc.

Inriktning

Arbetsområdet
Vindelkroken – Dalavardo – Framak

Detta arbetsområde ligger i huvudsak i kalfjällsmiljö med björkskog i dalgångarna. Området Vindelkroken valdes i förhoppningen att finna lämningar från stenålder i högfjällsmiljö där kontaktmöjligheterna över till Atlantkusten varit goda. Området runt Vindelkroken har nyttjats som sommarbetesland av Granbyn och olika lämningstyper från renskötsel var att förvänta.

Arbetsområdet
Grannäs

Detta arbetsområde ligger främst i skogslandet och området ligger öster om Storvindeln och en större bäck, Nedra Gertsbäcken, rinner genom området. Inom området är även ett flertal mindre sjöar och tjärnar.

Detta arbetsområde valdes i samråd med Erik Sandström i Grannäs som hade bedrivit egna inventeringar i syfte att lokalisera lappskattelandsrösen. Inriktningen på inventeringen inom detta område var därför problematiken kring olika rösningar.

Arbetsområdet
Grasan – Klimpfjäll – Vielmesmakke

Arbetsområdet ligger i huvudsak i kalfjällsmiljö med björkskog i dalgångarna. Området Klimpfjäll berör även en större sjö, Kultsjön, som ingår i Ångermanälvens vattensystem.

Delar av området berördes av fornminnesinventeringen 1999 och 2000 och syftet 2001

Figur 11. *Källargrop i arbetsområdet Grasan – Klimpfjäll – Vielmesmakke. Foto C. Sanell, Västerbottens museum.*

var främst att slutföra inventeringen på dessa blad. Inom Grasan-området framkom uppgifter om visten och gravar/förvaringsanläggningar vid excerperingen. Detta arbetsområde tangerar även riksintresseområdet vid Ransarn och en utökad kunskap om området bedömdes som värdefull för kulturmiljövården.

Resultat

Arbetsområdet

Vindelkroken – Dalavardo – Framak

Boplatser, visten och fyndplatser

I området Vindelkroken registrerades sammanlagt 26 *härda*r på 23 lokaler. Flera av dem finns i närheten av Vindelkrokens sameviste. En av härdarna ligger på 1 010 m.ö.h. och är därmed Västerbottens hittills högst belägna härd. På en lokal registrerades förutom en härd även en *förvaringsanläggning* (RAÄ 1561).

Vidare registrerades en *kåtatomt* (RAÄ 1522). Den kåta som en gång stått på platsen var förmodligen densamma som omnämns av Christer Westerdahl och som är nedbrunnen (VBM 208/81 26 F/26 G nr 3).

På kalfjället söder om vattendraget Akkakotjjukke registrerades en *boplats* med okänd utsträckning (RAÄ 1521). I vinderoderade ytor påträffades grova avslag samt enstaka kär-

Figur 12. *Källargrop i kalfjällsmiljö. Foto J. Heinerud, Västerbottens museum.*

nor av kvarts. På den norra sidan av samma vattendrag registrerades ett *lösfynd* bestående av ett bronsbleck, som tillvaratogs vid inventeringen (RAÄ 1399).

Norr om sjön Bånesjaure finns en lokal med stalotomter. Lokalen är registrerad sedan tidigare och uppmärksammades först av Manker som även undersökte lokalen år 1950 (RAÄ 31, Manker 1961). I anslutning till stalotomterna registrerades en lokal med två *härdar*. Det visade sig att båda lokalerna är belägna på andra sidan riksgränsen, i Norge. De har därmed utgått ur statistiken och kommer att överföras till norska register.

I området Dalavardo registrerades vid inventeringen år 2001 sammanlagt 38 *härdar* på 28 lokaler. Sedan tidigare är tre lokaler med *stalotomter* registrerade i området. Två av lokalerna är omnämnda av Manker. På den ena lokalen skall det finnas sju stalotomter i rad (RAÄ 32). Vid inventeringen år 2001 kunde dock två av dem inte återfinnas (se Manker 1960:265 f., 279, 378 tomtgrupp 6 nr 1 och 5). På den andra lokalen finns fyra stalotomter i rad (RAÄ 33). Vid inventeringen år 1969 ansågs de vara mer lik sentida kåtatomter (RAÄ 33, Sorsele socken). Vid inventeringen år 2001 bedömdes också två av stalotomterna vara kåtatomter (se Manker 1960:266 f., 279 tomtgrupp 7 nr 3 och 4). På platsen registrerades även två *härdar*. Den tredje lokalen skall vara belägen öster om Dalavardostugan och bestå av tre stalotomter (RAÄ 36, Sorsele socken, Fornvårdsobjekt nr 131). Vid inventeringen år 2001 återfanns inte lokalerna. Däremot registrerades två nya stalotomter nordöst om Dalavardostugan (RAÄ 1480).

Vidare registrerades fyra *kåtatomter* på tre lokaler, varav en lokal redan har nämnts. Alla utom en kåtatomt registrerades som fast fornlämning. Den är belägen mellan sjöarna

Figur 13. *Stalotomt i Vindelfjällen. Foto J. Heinerud, Västerbottens museum.*

Uttje Dukkejaure och Stuore Dukkejaure (Sorsele socken RAÄ 1489). Sannolikt är det samma lokal som den Christer Westerdahl markerat på topografiska kartan och beskriver som ”Paulus Måns’ kåtaplats med luopte” (VBM 208/81 topografisk karta 25 E/F nr 7). Vid inventeringen registrerades även en förvaringsbod och en sentida härd på platsen.

Vid Särengejukke, registrerades två lokaler som förmodligen är desamma som Westerdahl beskriver som visten (se VBM 208/81 karta 26 F/26 G nr 4). Den ena lokalen består av en *härd* och en *renvall*, varav renvallen är belägen på det angränsande kartbladet *26 F 0–1 i–j* (Sorsele socken RAÄ 1552). Renvallen består av en välvd gräs- och örtbeväxt yta. I kanterna och i mitten finns utrensad sten. Härden ligger invid kanten. Den andra lokalen består av två *härdar*, en *renvall*, en *rösning* och en *förvaringsanläggning* (Sorsele socken RAÄ 1554). Sammanlagt registrerades tre förvaringsanläggningar på lika många lokaler, samtliga utgörs av källargropar.

Ytterligare en renvall registrerades i området. Den karaktäriseras av gräs- och örtvegetation som skiljer sig från det omgivande ris- och fjällbjörksbeväxta området (RAÄ 1484). På renvallen finns även rester av en modern tältkåtaplats med härd, kåtastänger och rep. Renvallen omnämns även av Ernst Manker i samband med en beskrivning av en lokal med stalotomter. Enligt samen Israel Jonsson, är det en mjölkningsvall (Manker 1960:267 tomtgrupp 7, se även RAÄ 33, Sorsele socken). Vid inventeringen år 2001 registrerades även två härdar på platsen.

På en större gräsbeväxt öppning i fjällbjörkskogen intill en vandringsled, registrerades en *rengärda* bestående av förmultnat virke från stängsel och en samling av ett hundratal

Figur 14. *Härd i Vindelfjällen på vinderoderad mark. Foto J. Heinerud, Västerbottens museum*

stenar invid kanterna på gärdan. I anslutning finns ett område som är gräsbeväxt och fritt från träd och som eventuellt varit betat (RAÄ 1481).

I området Framak registrerades 54 *härdar* på 43 lokaler. På kalfjället norr om Vindelälven registrerades en *förvaringsanläggning* i form av en källargrop (RAÄ 1493). Vid en bäck i en dalgång söder om sjön Sukkejaure registrerades en *kåtatomt*, liksom en härd (RAÄ 1504).

I området Vindelälven registrerades sammanlagt 21 *härdar* på 18 lokaler. Vidare registrerades sammanlagt nio *förvaringsanläggningar* på sex lokaler, varav sju stycken bedömdes som fasta fornlämningar. Två lokaler med *kåtatomter* registrerades. Den ena är belägen i närheten av Särngejukke och består av två kåtatomter (RAÄ 1374). Den andra påträffades på kalfjället mellan Vindelälven och Särngejukke (RAÄ 1378). Vid Vindelälven registrerades även en *stalotomt* (RAÄ 1394) och vid Särngejukke en *renvall* bestående av en gräsbeväxt yta (RAÄ 1379).

Vidare registrerades även nio *boplatser* på åtta lokaler. Fyndmaterialet påträffades mestadels i vinderoderade ytor och utgörs av framför allt kärnor, skrapor samt avslag av

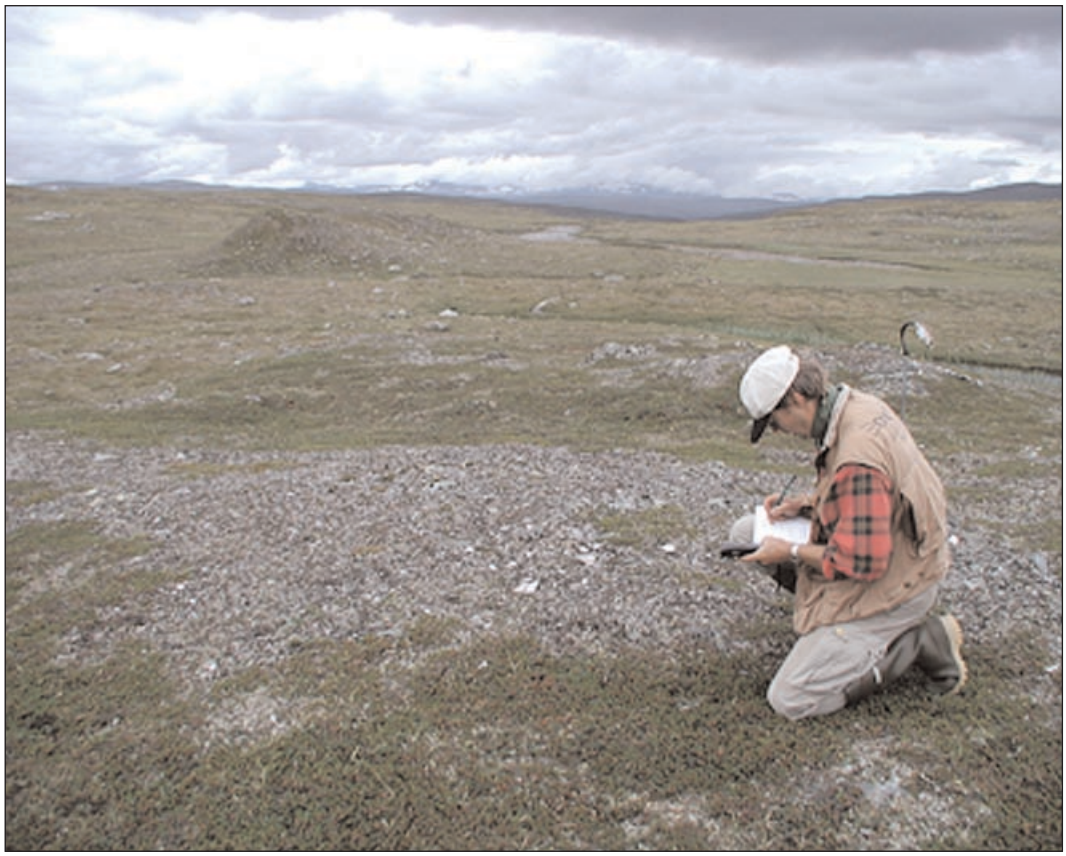

Figur 15. *En stenåldersboplats, funnen i en "vindblotta" på kalfjället, registreras av Erik Sandén. Vindelälven i bakgrunden. Foto J. Heinerud, Västerbottens museum.*

kvarts och vit kvartsit. Vid utloppet av sjön Luspasjaure påträffades en lokal med två boplatser som uppvisade ett mer varierande fyndmaterial än de andra (RAÄ 1372). På den ena boplatsen hittades en skifferkniv, cirka fem skrapor av vit kvartsit, enstaka kärnor av kvarts och kvartsit, ett avslag av tuff, måttligt till rikligt med avslag av kvarts och kvartsit samt enstaka skärvstenar. På den andra boplatsen påträffades enstaka skärvstenar, en skrapa av vit kvartsit samt måttligt med avslag av kvarts och kvartsit. Vid inventeringen tillvaratogs skifferkniven, en skrapa samt ett avslag av tufft och ett avslag av vit kvartsit.

De skillnader mellan det norra och det sydliga fjällområdet beträffade *bengömmor*, som noterats under de senaste åren, kvarstår efter årets inventering. I det norra fjällområdet framkom endast en bengömma till skillnad från det södra fjällområdet där 14 bengömmor påträffades. Ett flertal stenåldersboplatser registrerades på kalfjället i Vindelälvens källområden. Fyndmaterial av kvarts samt en stövelformad skifferkniv påträffades, vilket innebär att området har utnyttjats under yngre stenålder.

Jakt- och fångstlämningar

Norr om sjön Bånesjaure, i området Vindelkroken, är en lokal med åtta *fångstgropar* registrerad sedan tidigare. Vid inventeringen år 2001 återfanns fyra av dem. Liksom de härdar och stalotomter som finns i närheten, visade det sig att lokalen är belägen på andra sidan riksgränsen, i Norge. Lokalen har därmed utgått ur statistiken och kommer att överföras till norska register.

Bebyggelselämningar
Mellan sjöarna Uttje Dukkejaure och Stuore Dukkejaure, i området Dalavardo, registrerdes en förvaringsbod som är byggd av flathuggna björkstockar (RAÄ 1489). Taket har rasat in och kvar finns rester av näver, torv och stenar. Bredvid boden finns också en sentida härd.

Övriga lämningar
I området Vindelälven registrerades två *rösningar*. Den ena påträffades på en flack avsats intill en mindre bäck (RAÄ 1366). Rösningen är närmast rund och består av ett tjugotal hällar. Den andra påträffades på ett krön av moränrygg intill en tjärn (RAÄ 1368). Rösningen är oregelbunden och består av ett tiotal stenar. Båda rösningarna har en större flat häll som sannolikt utgjort en visarsten. Ingen av rösningarna bedömdes som fast fornlämning.

Arbetsområdet
Grannäs

Området utgjordes av två kartblad, 24 H 8–9 c–d Juovagielas och 24 H 8–9 e–f Lairoträsken. Kartbladet Lairoträsken berör även Norrbottens län. Efter en översiktlig rekognosering med bil samt en fördjupad kartanalys gjordes ingen övrig inventering i området då det bedömdes som mycket dåliga marker.

Boplatser, visten och fyndplatser
I området Juovagielas påträffades sammanlagt 42 *härdar* på 31 lokaler. En lokal med två härdar är belägen vid Nedra Gertsbäcken och registrerad sedan tidigare (RAÄ 460, Sorsele socken). Vid inventeringen år 2001 reviderades lokalen, dels förändrades statusen på de båda härdarna till fast fornlämning, dels registrerades ytterligare en härd på platsen. Enligt uppgift skall ytterligare härdar finnas invid bäcken längre norrut utan närmare lägesangivelse.

Inom projektet ”Skoglig kulturhistoria” registrerades ett flertal lämningar år 1998. Vid inventeringen år 2001 kom två av lokalerna att föras in i fornminnesregistret; en *kåtatomt* (RAÄ 1233, SVS 307) och en lokal med två husgrunder belägen i närheten av Nedra Gertsbäcken (RAÄ 1466, SVS 313). På den sistnämnda lokalen registrerades ytterligare en kåtatomt och en stensamling, som kan vara en härd.

På ett krön av en brant moränavsats intill sjön Storvindeln registrerades en *boplats* med okänd utsträckning (RAÄ 1533). I markskadade ytor påträffades måttligt med skärvsten, avslag av kvartsit samt enstaka brända ben. På platsen registrerades även en härd.

Gravar
På Jeriudden i Storvindeln finns uppgift om en *gravhög* (RAÄ 169). Varken vid inventeringstillfället år 1974 eller år 2001 påträffades några lämningar som kunde tyda på en gravhög.

Bebyggelselämningar
På en udde i sjön Jerijaure finns uppgift om bebyggelselämningar efter en *fäbod* med en kåta, en sommarladugård och en redskapsbod (RAÄ 168, Sorsele socken). Platsen hyggesbrändes omkring år 1970. Varken vid inventeringen år 1974 eller år 2001 kunde några husgrunder observeras på platsen.

Sammanlagt registrerades 10 *bebyggelselämningar* på 9 lokaler, bl.a. en timrad slåtterlada. Den består av delvis spetshuggna stockar och ett tak som har rasat in (RAÄ 1331).

Vid Nedra Gertsbäcken registrerades en ängslada bestående av timmerstockar bevarade upp till fem varvs höjd. Ladan har haft ett vedtak (RAÄ 1467).

Vidare registrerades tre kojor. Den ena kojan är belägen vid Rotmyran (RAÄ 1335). Enligt en ortsbo användes den vid förflyttning mellan slåttermyrar. Långsidorna består av stockar och kortsidorna av bräder. Taket, som delvis är spånlagt och delvis av näver, är till stor del inrasat. Åsar av rundvirke finns kvar liksom resterna av en dörr. I mitten finns en härd. De två andra kojorna påträffades vid Jällakbäcken. Den ena består av rester av en timmervägg och timmergolv och med eldpall (RAÄ 1465). Den andra har en härd i mitten och man anar stockar i botten på kojan (RAÄ 1469). Dessutom finns en märkbar skillnad i vegetationen där kojan har stått, bl.a. mindre ris och ljung.

Även två kojgrunder påträffades i området. Den ena består av övertorvade stockar med en härd i mitten (RAÄ 1336). Den andra påträffades vid sjön Dobmokjaure och har en härd vid ena väggen (RAÄ 1476). På platsen registrerades även en rökanläggning för fisk ingrävd i en backsluttning.

Industrilämningar

I området Juovagielas besiktigades två *kolbottnar* som registrerats år 1998 inom projektet ”Skoglig kulturhistoria”. Den ena är belägen längs en stig väster om Gertsbäckvägen (RAÄ 1328, SVS 314). I anslutning finns en nästan sammanhängande ränna. Vid provstick framkom kol och bredvid ligger virke kvar från kolningen. Den andra är belägen i närheten av en kraftverksdamm (RAÄ 1458, SVS 312). Utanför dess kant finns en ränna. I en grop i mitten är timmerstockar synliga. I anslutning ligger diverse rester av såll med hönsnät, en tunna och bräder mm. Båda kolbottnarna registrerades vid inventeringen år 2001. Ytterligare en kolbotten som registrerades inom ”Skoglig kulturhistoria” återstår att besikta vid lämpligt tillfälle.

Övriga lämningar

På ett krön av en stenig moränås i Juovagielas registrerades ett *gränsmärke*, efter ett tips av en Grannäsbo (RAÄ 1332). Enligt informanten skall det vara ett gränsmärke för ett lappskatteland. Gränsmärket har oregelbunden form och består av stenar upplagda på ett jordfast block. På platsen registrerades även två härdar.

I området Juovagielas registrerade en rektangulär inhägnad av stockar (RAÄ 1474). Stockarna, som är tre varv höga, är upplagda på stubbar i hörnen. I mitten ligger ett tiotal slanor. Syftet med inhägnaden kan vara att stänga ute renar från ett förråd av hö. På platsen registrerades även två härdar.

Arbetsområdet
Grasan – Klimpfjäll – Vielmesmakke

Boplatser, visten och fyndplatser

I området Grasan registrerades sammanlagt 47 *härdar* på 38 lokaler, 15 *kåtatomter* på 10 lokaler, 13 *förvaringsanläggningar* på nio lokaler, nio *bengömmor* på nio lokaler och fyra *renvallar* på fyra lokaler.

På ett näs i sjön Stor-Grasan skall det, enligt Christer Westerdahl, finnas ett viste (VBM 208/81 topografisk karta 23 F nr 5). Vid inventeringen år 2001 kunde dock inga lämningar konstateras på den angivna platsen. Däremot fann man två förvaringsanläggningar (RAÄ 2124) samt en lokal med två härdar (RAÄ 2125) på en udde, sydöst om denna plats.

Mellan sjöarna Stor-Grasan och Lill-Grasan påträffades tre visteplatser. Den ena består

av fyra härdar, en bengömma och en renvall (RAÄ 2152). Den andra lokalen består av tre kåtatomter, en härd, en bengömma och en renvall (RAÄ 2163). Den tredje lokalen består av två härdar och två förvaringsanläggningar och en renvall (RAÄ 2139). På en udde i sjön Stor-Grasan registrerades en renvall (RAÄ 2142) efter ett tips.

Två kåtatomter liksom en bengömma registrerades på en lokal söder om Stor-Grasan (RAÄ 2141). I den ena kåtatomten påträffades ett dockhuvud av porslin, skosulor samt ett spänne till en börs. Dockhuvudet daterar kåtatomten till sent 1800-tal eller till början av 1900-talet. Både dockhuvudet och spännet tillvaratogs vid inventeringen och förvaras på Västerbottens museum.

I området Klimpfjäll påträffades sammanlagt 31 *härdar* på 28 lokaler, 12 f*örvarings-anläggningar* på nio lokaler, nio *lösfynd* på nio lokaler, åtta *stalotomter* på två lokaler, fem *kåtatomter* på fem lokaler, fem *renvallar* på fyra lokaler, tre *bengömmor* på tre lokaler och en *boplats*.

Vid Kultsjön registrerades de *lösfynd* och den *boplats* som Knut Tinnberg antecknade på 1930-talet och som även är omnämnda av Nils Eriksson (1984/59:17 nr 1–8). Boplatsen är idag troligtvis överdämd (RAÄ 2189). Ytterligare ett lösfynd i form av en skrapa eller en handyxa i hälleflinta (RAÄ 2188) registrerades. Föremålet, som är både bränt och svallat, hittades under 1980-talet. Upphittaren har föremålet i sin ägo.

Tre lokaler med *härdar* registrerades 1983 och är belägna söder om Kultsjön. Vid inventeringen år 2001 återfanns inga lämningar på två av de angivna platserna eller i dess närhet. Vid den tredje lokalen återfanns en härd som bedömdes utgöra fast fornlämning (RAÄ 1091, Vilhelmina socken) vid 2001 års inventering. Vid inventeringen år 1983 noterades att härden föreföll att ligga i en gammal ”kåtabotten” och att området såg ut att vara ett gammalt viste. Vid inventeringen år 2001 konstaterades, förutom härden, tre hällar som sannolikt är från kåtan.

Vidare reviderades sammanlagt fyra *fyndplatser*, vilket bl.a. innebar en förändring av antalet lösfynd (RAÄ 1125, 1131–1133).

Söder om Kultsjön besöktes två lokaler med sammanlagt åtta *stalotomter*, som var registrerade sedan tidigare. Den ena bestod av fyra stalotomter (RAÄ 65, Vilhelmina socken). Ernst Manker besökte platsen år 1950 och avtorvade då en av tomterna (Manker 1961:239 f. nr 103). Vid inventeringen år 2001 kunde två nya lämningar registreras på platsen; en härd och en källargrop. Den andra lokalen är belägen inte långt därifrån och bestod av tre stalotomter (RAÄ 1003, Vilhelmina socken). Vid inventeringen år 2001 kunde ytterligare en stalotomt samt en *källargrop* registreras på platsen.

Vidare registrerades fem *kåtatomter* på lika många lokaler. En av lokalerna var registrerad sedan tidigare och är belägen på en udde i Simmareviken (RAÄ 1145, Vilhelmina socken). Vid inventeringen år 2001 bedömdes den som fast fornlämning. Lokalen besöktes dock inte på grund av högt vatten i dammen. Norr om Kultsjön registrerades en kåtatomt och en förvaringsanläggning på en renvall (RAÄ 2084). Kåtatomten är omgiven av en vall av hällar. Förvaringsanläggningen är en grund efter en förvaringsbod bestående av sex syllstenar. Platsen kallas ”Bartels vall´n” och enligt Nils Eivind Nilsson i Saxnäs, vars farfar vuxit upp på denna plats, skall vistet ha anlagts runt år 1900 och övergivits år 1934.

På en backe norr om Kultsjön skall enligt uppgift Kristoffer Klementsson haft sitt viste (RAÄ 2175). Platsen kallas ”Kechto Klemets”. Vid inventeringen år 2001 påträffades i området en torvhög med sot och rödbränd sand liksom hällar i botten, som kan vara platsen för Klementssons kåta. Vidare iakttogs en urgrävning i vilken det syns fem hällar, som kan vara platsen för en bod.

Ytterligare två *kåtatomter* registrerades söder om Kultsjön. På den ena lokalen påträffades även en igenväxande renvall (RAÄ 2201), på den andra en härd (RAÄ 2203). Mellan kåtatomten och härden syns en oregelbunden hög som förmodligen är en avskrädeshög.

I området Klimpfjäll registrerades fem *renvallar* på 4 lokaler. Samtliga skiljer sig från omgivningen genom att vara beväxta med gräs och björksly. Två av dessa har redan nämnts. Ytterligare ett par renvallar registrerades på en plats norr om Kultsjön som kallas Mikaels valln'(RAÄ 2085). Den ena användes som fotbollsplan av barn och ungdomar under 1940- till 1960-talen. Enligt uppgift skall det finnas en kåtatomt mellan vallarna och bäcken.

Enligt anteckningar av Nils Eriksson skall det på Lövberget ha funnits en ”handfull renvallar”, alla med namn. Nybyggarna lät senare sina kor beta på dessa vallar. Den femte och sista renvallen och det gräsområde som finns där (RAÄ 2086) verkar överensstämma med Erikssons ”Langslätta” (Eriksson 1984/59:9 nr 18). Eftersom det på Lövbergets norra sida varken finns kallkällor eller bäckar är det förmodligen inte renvallar i samband med visten.

Söder om Kultsjön registrerades tre bengömmor på lika många lokaler. Den ena är belägen under ett blocköverhäng som på avstånd liknar en liggande björn (RAÄ 2146, Vilhelmina socken).

I området Vielmesmakke registrerades sammanlagt 55 *härdar* på 44 lokaler. En lokal med en härd var registrerad sedan tidigare. Den skall vara belägen vid Saxån, men var redan vid inventeringen år 1983 bortschaktad (RAÄ 1078, Vilhelmina socken). Vid inventeringen år 2001 kunde inga lämningar påträffas på platsen. Vid en annan lokal förekommer hällar vid härdarna, vilka kan tillhöra en kåta (RAÄ 2168). På en tredje lokal, även den vid en bäck söder om Saxån, påträffades två härdar (RAÄ 2183). Mellan dessa finns två eldplatser utan tydlig begränsning i form av härdstenar. Det kan vara äldre kåtaplatser eller enklare utomhushärdar.

Vid inventeringen år 2001 besöktes två lokaler med sammanlagt åtta *stalotomter*. Lokalerna är registrerade sedan tidigare och belägna söder om Saxån (RAÄ 60 och 61). Båda lokalerna undersöktes av Manker år 1951. Vid den ena av dem kunde även en härd registreras.

I området Vielmesmakke registrerades sammanlagt 13 *kåtatomter* på 8 lokaler. Den ena är belägen norr om Saxån och har enligt tradition varit Erik Nilsson Mankoks kåtaplats (RAÄ 2043). På den södra sidan av Saxån finns en kåtatomt där en skolkåta stått och som användes under första halvan av 1900-talet (RAÄ 2099, Vilhelmina socken). I närheten finns en kåta och en bod där skolbarnen sov. Längre söderut finns ytterligare tre kåtor och två bodar. På en lokal registrerades en kåtatomt där lämningarna är diffusa på grund av frostsprängning (RAÄ 2098). Därmed kan naturbildning inte uteslutas.

Sammanlagt registrerades 12 *förvaringsanläggningar* på 9 lokaler. En förvaringsanläggning är uppförd i en blockanhopning (RAÄ 2220, Vilhelmina socken). En skreva mellan blocken är täckt med flata hällar, eventuellt kan det röra sig om en grav. På samma lokal registrerades även två kåtatomter och två härdar.

Fem *rengärdor* noterades på lika många lokaler. En av lokalerna var registrerad sedan tidigare och är belägen strax söder om Saxån (RAÄ 1147). Det är en s.k. klabbgärda med rester av stängsel och mindre stensamlingar. I kanten är en stenmur som troligen har byggts efterhand som stenar kommit fram i rengärdan. Enligt Roland Larsson, Klimpfjäll, användes rengärdan fram till slutet av 1950-talet i samband med höstskiljningen. Enligt Ernst Mankers anteckningar användes rengärdan även vid sommarskiljning och kalvmärkning t.o.m. år 1945 (Manker 1945). Från Vielmesmakkes f.d. skolkåta går en cirka 4 km lång röjd väg för transporter med häst. Vägen är delvis igenvuxen. Inte långt ifrån den

ovannämnda ligger ytterligare en rengärda bestående av en öppen gräsyta bevuxen med enstaka björkar och enbuskar (RAÄ 2088). Norr om Saxån påträffades ytterligare en rengärda (RAÄ 2083). Inga rester efter synliga stängsel kunde dock konstateras. Vegetationen och läget gör det dock troligt att det rör sig om en rengärda.

I Vielmesmakke registrerades tre *bengömmor* lika många lokaler.

En *fyndplats* är sedan tidigare registrerad söder om Saxån där en pilspets av järn hittats (RAÄ 59, Vilhelmina socken). Platsen besöktes inte vid inventeringen år 2001, men markeringen flyttades för att passa originalanteckningar (VBM Generalstabskarta 40 nr 7, Inga Serning 1960:155 nr 54, 254, VBM 758/70, ATA dnr 510/71).

Vid en bäck söder om Saxån registrerades en *härd* av mer tillfälligt slag (RAÄ 2167). Ytterligare härdar av samma tillfälliga slag finns i närområdet. Härdarna kan ha använts i samband med byggandet av renstängsel och gärda.

Vid sjön Slipsiken registrerades en *boplats* med okänd utsträckning (RAÄ 2211, Sorsele socken). Den består av avslag i kvartsit och skiffer samt skärvstenar.

På gränsen mellan fjällbjörkskogen och kalfjället, strax ovanför den lilla byn Kultsjölandet i området Stornäs, registrerades sammanlagt fem *härdar* på fyra lokaler och tre *förvaringsanläggningar* på två lokaler.

Vid inventeringen år 2001 registrerades i området Stikken sammanlagt 24 *härdar* på 21 lokaler, sju *kåtatomter* på fem lokaler och fyra *förvaringsanläggningar* på tre lokaler. I området Tjåkkele registrerades enbart två härdar på en lokal invid en kallkälla. Enligt ett tips skall fem bengömmor finnas på kartbladet 23 E 6–7 i–j. Lokalerna återfanns dock varken vid inventeringen år 1998 eller år 2001.

I området nära Luossejaure, vid Stormyran, registrerades fyra *härdar* (RAÄ nr 2090, 2091, 2092, 2094) på fyra lokaler, två *kåtatomter* (RAÄ nr 2091, 2093) på två lokaler, en *bengömma* (RAÄ nr 2091) som påträffades på en av kåtatomterna, en *hornsamling* och en *rengärda*. Hornsamlingen registrerades intill stängselresterna av rengärdan (RAÄ 2089). Lokalen är sannolikt densamma som enligt Christer Westerdahl kallas Marjas eller Stor- Maras (VBM 208/81 topografisk karta 23 F nr 6).

Gravar

I Vielmesmakke registrerades två *gravar*, båda hällgravar. Den ena lokalen är känd sedan tidigare och ligger söder om Saxån (RAÄ 1116). Graven består av ett inre utrymme som delvis begränsas av stenblock. På kortsidorna finns både uppresta och nedrasade hällar. Vid inventeringen år 2001 registrerades även två härdar på platsen. Den andra graven är belägen norr om Saxån (RAÄ 2045). Graven har placerats i en naturlig blockspricka och har ett flertal takhällar och en gavelhäll. På platsen registrerades även en kåtatomt. Båda lämningarna är belägna på en gräsbevuxen sluttning som liknar en renvall. En av de förvaringsanläggningar som registrerades i området kan, utifrån dess karaktär, möjligen vara en grav (RAÄ 2220). Den är uppförd i ett blockfält. En skreva mellan blocken är täckt med flata hällar. På samma lokal registrerades två kåtatomter och två härdar.

Jakt- och fångstanläggningar

I området Klimpfjäll besöktes två *fångstgropar* som är registrerade sedan tidigare. Den ena är belägen på en udde i Spegeldammen (RAÄ 1117). I gropen finns en sentida härd och en murken sittbänk. Den andra fångstgropen är belägen på udden mittemot (RAÄ 1144).

I området Vilemesmakke registrerades två fångstgropar på lika många lokaler (RAÄ 2041 och 2044).

Bebyggelselämningar
I Klimpfjäll registrerades en parstuga som byggnadsminnesförklarades år 1981 (se kap. Kulturhistorisk karaktär). Den ingår dock inte i statistiken.

I Stornäs registrerades resterna av en *bro* och en gammal *väg* (RAÄ 2087). På ömse sidor av Storbäcken finns brofästen kvar efter den bro som var en del av den s.k. 1-kronas väg som byggdes på 1930-talet mellan Saxnäs och Klimpfjäll. I anslutning till bron kan man också se rester efter den cirka 2 km långa väg som övergavs 1956.

Vidare registrerades en *nybyggesplats* norr om Kultsjön i Stornäs (RAÄ 2149). Här finns lämningar efter fyra byggnader, nio röjningsrösen och igenväxande åker och ängsmark. Platsen beboddes senast av Josef Jonsson som drunknade 1949. Troligen togs gården upp på ett gammalt samiskt viste. Enligt tidigare anteckningar skall samen Jonas Aron Nilsson från Gokien på Storgämon tagit upp nybygget på Kultsjölandet vid sekelskiftet 1900. Jonas Arons far hade sitt viste vid Jon Klunets Myra på Storgämon (Se Å. Hellström 1995).

Industrilämningar
I Klimpfjäll registrerades en *sågverkslämning* (RAÄ 2150). I en bäckfåra på norra sidan Kultsjön skall ett såghus (närmast sjön), en ränna (vattenränna?) och ett hyvelhus ha funnits fram till 1950-talet. Vid inventeringstillfället 2001 kunde enstaka stockar i bäckfåran konstateras samt syllstenar efter hyvelhuset. Där ligger även ett remhjul. Enligt Nils Erikssons anteckningar skall sågen ha byggts i slutet av 1800-talet av bönderna i Klimpfjäll och Lövberg (Eriksson 1984/59: 11 nr 41). Ramsågen ersattes i början av 1900-talet av en cirkelsåg.

En *kvarnlämning* skall enligt en ortsbo vara belägen någon kilometer uppströms Durrenjukke, Klimpfjäll (RAÄ 2174). Vid inventering år 2001 påträffades dock inga lämningar. För tio år sedan däremot, fanns två kvarnlämningar på platsen som kallas Kvarnforsen (Se även O.P. Petterson 1982).

Övriga lämningar
I området Klimpfjäll fick tre lokaler som var registrerade sedan tidigare sakordet *plats med tradition*. De var tidigare registrerade som grav och gravplats (RAÄ 62 och 63). Två av lokalerna är belägna på uddar i Kultsjön. De besöktes inte vid inventeringen år 2001 på grund av högt vatten och tidsbrist. Enligt tidigare anteckningar skall det finnas en grav på Autjoklimpens ena sluttning. Det tidigare sakordet var *offerplats* (RAÄ 64). Vid inventeringen år 2001 kunde graven inte återfinnas. De samer i Klimpfjäll som tillfrågats har alla gett olika uppgifter om var den skall finnas, men ingen har varit den riktiga. Vid inventeringen år 2001 kunde ytterligare en plats med tradition tillföras fornminnesregistret. Den skall vara belägen på Akkannjuona (Akkanäset) i Kultsjön (RAÄ 2192). Namnet på näset tyder på att platsen kan ha varit en helig plats. Akka är det samiska namnet på farmor/mormor och namnet på det högsta kvinnliga gudomen (Manker 1957:270 nr 460).

Vid inventeringen år 2001 besöktes de tre lokalerna eller platserna med tradition, som var registrerade sedan tidigare i området. Revideringen av dessa innebar dels nya sakord och vad gäller två av lokalerna kompletterades de med bedömning, vilket saknades tidigare. RAÄ 62, 63 och 64). Ytterligare en plats med tradition registrerades vid inventeringen år 2001 (RAÄ 2192).

Två *rösningar* registrerades i området Klimpfjäll. Den ena är belägen uppe på ett krön av Vajaklimpen väster om byn Klimpfjäll (RAÄ 2095). Rösningen, som kallas Klim-

gubben, är rektangulär och består av hällar lagda i skift. Den liknar äldre gränsmarkeringar men kan vara byggd av getarpojkar, enligt Sten Larssson. Ytterligare en rösning påträffades på ett krön av en kulle på kalfjället söder om Kultsjön (RAÄ 2170). Rösningen är oregelbunden och består av en upprest häll som är stödd av ett tiotal hällar. Ingen av rösningarna bedömdes som fast fornlämning.

I området Vielmesmakke registrerades en *stensamling* med okänd funktion (RAÄ 2042).

Den finns en stenkista i Kultsjön, Stornäs, som är registrerad sedan tidigare (RAÄ 1377). Vid inventeringen år 2001 fanns uppgifter om en mindre ”stensamling” i samma vik, i vilken även en stenklubba skall ha hittats. Informationen finns i Västerbottens museums tipsregister.

Utåtriktad verksamhet

Utbildning

Förutom kontinuerlig vidareutbildning i allmän inventeringskunskap inriktades utbildningsinsatsen på rösningar av skilda slag men med tyngdpunkten på ev. lappskattelandsrösen. I syfte av diskutera problematiken kring olika typer av rösningar besöktes olika rösningslokaler i Grannäsområdet den 26 juni.

Information

Innan fältsäsongen började hölls två informationsmöten där resultaten av tidigare års inventeringar i området presenterades och där tips från lokalbefolkningen insamlades. I Ammarnäs hölls ett möte den 30 maj och i Klimpfjäll den 11 juni. I samband med startdagarna den 25 och 26 juni hölls en exkursion i Grannäsområdet för allmänheten.

Samråd

Vid planeringen av inventeringsområden för fältsäsongen 2001 fördes diskussioner med Länsstyrelsens kulturmiljöavdelning, Skogsmuseet i Lycksele samt med Riksantikvarieämbetet.

Utvärdering av 2001 års fornminnesinventering

Fältförberedelser

Arbetet med excerpering och andra fältförberedelser har följt samma mönster som tidigare år. Till skillnad från år 2000 genomfördes hela det fältförberedande arbetet av en person, Charlotta Sanell.

Organisation

Inventeringsarbetet har fungerat enligt planeringen. Fältarbetet utfördes effektivt och med

bra rutiner där de senaste årens arbete har inneburit att ett effektivt och fungerande arbetssätt utarbetats. Det arbetssätt som provats under år 2000 då de mer rutinerade inventerarna arbetade ensamma under dagarna bibehölls inom delar av inventeringsområdet.

Fältarbete

Vid inventering i väglöst land har helikoptertransporter använts och inventerarna har bott i ett eller två basläger och gjort dagsturer. När två basläger använts kan kommunikationsproblem uppstå eftersom inte mobiltelefonerna har fungerat tillfredsställande.

Markering av kulturspårens geografiska läge har gjorts med hjälp av GPS. I början av säsongen utfördes inprickningarna både manuellt och med hjälp av GPS. Det visade sig snart att GPS gav mycket bra lägesangivelser och båda metoderna användes under säsongen. Vid dåligt väder gjordes inmätning på ortofotokartan på kvällen samma dag med skallinjal.

Inriktning

Under flera år har viljan att få bättre kunskap om gravar, offerplatser och förhistoriska boplatser varit ett viktigt inslag i inventeringsarbetet i fjällområdet. Hittills har man kunnat konstatera att gravar och offerplatser ofta återfinns i mindre lättillgängliga områden, en bit bort från visteplatserna.

Den stora mängd visteplatser som registreras i fjällbjörkskogen och vid trädgränsen gör att man inte hinner gå upp på fjällen och i rasbranter i önskvärd omfattning. En systematisk rekognosering av gravar och offerplatser bör därför utföras genom en specialinventering, där tillräckligt med tid avsätts.

Resultat och kompletteringsbehov

Totalt sett har denna sommar givit flest registreringar vad gäller lokaler i jämförelse med tidigare år under 1990-talet. Detta beror bland annat på att majoriteten av inventerarna som arbetat under 2001 är erfarna, att områden med bilvägar har inventerats vilket inneburit att det varit möjligt att nå de bästa områdena snabbare än när man måste gå. På de kartblad som reviderades fanns det dessutom flera kända lokaler sedan tidigare. Precis som tidigare säsonger var arbetstakten hög. På samtliga kartblad finns det mer att göra.

Särskilt bevarandevärda lokaler och miljöer

Under inventeringssäsongen 2001 påträffades fem stenåldersboplatser i högfjällsmiljö i Sorsele socken. Fyndmaterialet bestod främst av kvartsavslag samt en skifferkniv. Boplatserna ligger på vinderoderade kullar och är därmed utsatta för naturlig erosion varför det är önskvärt att de inte utsätts för ytterligare påverkan.

Skador och hotbild

Inventeringen 2001 genomfördes främst i fjällområdet med ett mindre område i skogslandet. Som tidigare nämnts är de boplatser som påträffats i fjällmiljö belägna i vindblottor och de påverkas kontinuerligt av vinderosion. Sannolikheten för att de skall påverkas av mänsklig aktivitet är dock liten.

De lämningar som är belägna i skogslandet uppvisar inga skador i dagsläget men det storskaliga skogsbruket utgör ett potentiellt hot.

Utåtriktad verksamhet

De informationsträffar som anordnats har varit välbesökta och allmänheten har visat intresse för de lämningar som framkommit.

Utvärdering och sammanfattning av fornminnesinventeringen åren 1996–2000

Inledning

År 1996 var första året som fornminnesinventering av modernt snitt bedrevs i fjällterräng. Det innebar att nya typer av lämningar och ett nytt kulturlandskap skulle beskrivas och förstås. Även organisationen förändrades och de inventerande arkeologerna anställdes vid länsmuseet med en länsansvarig platsledare från Riksantikvarieämbetet. Tanken var att den regionala kompetensen skulle öka med denna organisation. I fornminnesinventeringen deltog även länsmuseets fast anställda arkeologer under olika tidsperioder. Inledningsvis utgick inventeringen från de tidigare kända lämningarna och utförda inventeringarna av bl.a. Manker och Westerdahl. Efter hand ökade kunskapen om var i landskapet de olika lämningarna låg. Arbetet med framtagande av korrekt terminologi, klassificering och antikvariska bedömningar påbörjades 1996 och fortsatte kontinuerligt under efterföljande år.

Organisation

Det första året var arbetsorganisationen ny och ett arbete inleddes med att pröva och finna samverkansformer mellan RAÄ, Västerbottens museum och ideella föreningar. Inventering utfördes av Västerbottens museum samt, i vissa fall, av föreningar. Granskningsarbetet har utförts av RAÄ. Genom åren har Västerbottens museum tagit ett allt större ansvar vad gäller excerpering och fältförberedelser. I syfte att bredda kunskapsbasen har samarbete med olika lokala aktörer påbörjats och utvecklats. Kontakter och samarbete med Umeå universitet, Luleå tekniska universitet samt med Ájtte, Svenskt Fjäll- och Samemuseum, har skett i varierande grad genom åren. Varje fältsäsong har startat med en gemensam utbildning om cirka två dagar då föreläsare med specialistkunskaper föreläst eller hållit exkursioner. Utbildningarna har haft olika tema varje år, t.ex. hällmålningar, stenåldersboplatser, samisk religion, barktäkter, bergshistoriska lämningar och lichenometri. Före och efter varje fältsäsong har informationsträffar ordnats i berört område med syfte att knyta kontakter med lokala informanter men även att berätta om resultatet av fornminnesinventeringen. Detta har fungerat bra och varit uppskattat.

Fältarbetet har genomförts enligt varierande modeller, främst beroende på förekomst av vägar inom området. De år högfjällsmiljöer har prioriterats har hela inventeringsgruppen haft ett gemensamt basläger varifrån grupper om två personer gjort dagsturer. Ett nytt basläger upprättades varje vecka. När det funnits bilvägar inom området har gemensam fältbostad använts som grupper om två personer gjort dagsturer från. Denna flexibilitet i fältorganisationen har fungerat bra.

Val av inventeringsområden

Första årets inventeringsområden i fjällmiljö valdes mot bakgrund av de inventeringar som Vapstenprojektet bedrivit. I skogslandet valdes inventeringsområde efter diskussion med Vilhelmina sameslöjdförening – Vueltjere Duodji. Ett önskemål från Länsstyrelsens sida har varit ökad kunskap om fornlämningar i riksintresseområden och inventeringsområdena har även valts med hänsyn till detta. Tidigare inventeringsområden har kontinuerligt utvidgats genom åren för att få större sammanhållna ytor. Planeringen av inventeringsområden har efter hand skett i tvåårsperioder vilket medfört att alla kartblad inte besökts det första året utan vissa har sparats till det andra. Från år 1999 har även områden i skogslandet utvalts i syfte att komplettera de inventeringar som bedrivits inom projektet *Skog & Historia*. Genom att successivt utöka inventeringsområdet har en grundläggande kunskap om fornlämningsbilden i området upparbetats som varit till gagn för nästkommande års inventering.

Fornlämningsbild

Under åren 1996–2000 har totalt 3 033 lämningar på 1 567 lokaler registrerats på de 6 180 km^2 som inventerats. I Västerbottens län har inventeringen berört nio socknar; Dorotea, Fredrika, Lycksele, Malå, Sorsele, Stensele, Tärna, Vilhelmina och Åsele. Av de registrerade lämningarna är 2 271 lämningar på 974 lokaler bedömda som fornlämningar. Fornlämningsbilden domineras av lämningar från den samiska kulturen och den intensiva renskötselns period med härdar, kåtatomter, bengömmor och renvallar. Bland de enskilda lämningstyperna dominerar härdar. 821 registrerade härdar har bedömts som fornlämningar. Från år 1998–2000 har även 69 stalotomter på 20 lokaler registrerats. Stalotomterna är främst belägna i fjällbjörkskogens övre del eller på kalfjället strax ovanför skogskanten. En regional skillnad vad gäller bengömmor har framträtt under åren. Bengömmor är betydligt vanligare i de södra delarna av Västerbottensfjällen. Totalt har 233 bengömmor registrerats och av dessa ligger endast 20 i Sorsele socken, resterade finns i Tärna, Stensele, Vilhelmina, Dorotea och Åsele socknar. Kåtatomter har en liknande spridning med endast 88 registrerade i Sorsele socken av de totalt 378 kåtatomterna.

Ökade insatser och ansträngningar för att finna stenåldersboplatser har resulterat i 187 boplatser med bedömningen fast fornlämning eller ”bevakas”, av dessa ligger de flesta i anslutning till sjöar och vattendrag. Ett mindre antal av boplatserna ligger i ren kalfjällsmiljö.

Kompletteringsbehov

Kunskapen vad gäller rösningar av olika slag är bristfällig i dagsläget. Försök att identifiera rösningar som kan höra till Lappskatteland har gjorts men med varierande resultat. En specialinventering med utgångspunkt i de kartor och beskrivningar som finns över de olika lappskattelanden kanske kan vara en möjlighet att lokalisera de rösningar som motsvarar lappskattelandens gränser. Berghistoriska lämningar behöver bli föremål för fördjupningsstudier för att bli korrekt registrerade vid fornminnesinventering. Identifieringen av gravar och offerplatser är särskilt problematiska frågor som behöver fortsatt analys.

Referenser

Edlund, Lars-Erik (red.). 1995. *Norrländsk uppslagsbok*. Del 3. Umeå.

Eriksson, Karin & Sundström, Jan. 1991. *Västerbotten genom tiderna. Del 1. Kulturmiljöer av riksintresse i Västerbottens län.* Länsstyrelsen i Västerbottens län. Meddelande 2. Umeå.

Fredén, Curt (red.). 1994. Berg och jord. *Sveriges Nationalatlas*, 12. Stockholm.

Flodström, Lars & Karlsson, Anders. 1996. *Våra kulturmiljöer. Program för kulturmiljövård i Sorsele kommun*. Kulturhistoriska undersökningar. Västerbottens museum. Ammarnäs.

Hellström, Åke. 1994. *Detta är några data om gamla nybyggare i Vilhelmina fjälltrakter*. Örnsköldsvik.

Holmbäck, Åke. 1922. *Om lappskattelandsinstitutet och dess historiska utveckling*. Statens offentliga utredningar 1922:10. Socialdepartementet. Uppsala.

Jensen, Ronnie (red.). 1997. *Fornminnesinventeringen – nuläge och kompletteringsbehov*. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.

Karlsson, Anders. 1999. En bit Västerbotten. *ACTA BOTHNIENSIA OCCIDENTALIS* nr 22. Örnsköldsvik.

Kjellström, Rolf. 1976. Är traditionerna om stalo historiskt grundade? *Fataburen* 1976:155-178. Stockholm.

Manker, Ernst. 1957. *Lapparnas heliga ställen*. (Acta Lapponica, XIII.). Uppsala.

– 1960. *Fångstgtopar och stalotomter*. (Acta Lapponica, XV.) Uppsala.

– 1961. *Lappmarksgravar*. (Acta Lapponica, XVII.) Uppsala.

– 1972. Gran och Ran. Samerna i Sorsele socken. *Sorsele. Fornålder och Nutid*. (red. David Nyström). Jakobsberg.

Ruong, Israel. 1982. *Samerna i historien och nutiden*. Aldus akademi. Stockholm.

Petterson, Olof Petter. 1944. *Gamla byar i Vilhelmina, del II*. Stockholm.

Raab, Birgitta & Vedin, Haldo (red.). 1995. Klimat, sjöar och vattendrag. *Sveriges Nationalatlas*, 14. Stockholm.

Serning, Inga. 1960. *Övre Norrlands järnålder*. Skrift utgiven av vetenskapliga biblioteket i Umeå 4.

Sixtensson, Rolf. 1991. Ransarkungens stuga, Ljusliden, Vilhelmina. Beskrivning och upprustning. Västerbottens museum.

Tegengren, Felix Reinhold 1924. *Sveriges ädlare malmer och bergverk*. Sveriges geologiska undersökning. Serie Ca, Avhandlingar och uppsatser. Stockholm.

Tinnberg, Knut. Anteckningar och fotografier från resor i Lappland 1934 och 1936. (ATA dnr 4580/34 och 4602/36. SHM inv. nr 21209 resp. 21597). Stockholm.

Tomasson, T. 1928. Ur mina reseminnen bland skogssamerna. *Samefolkets Egen Tidning* 1928/4:28-30.

Tomasson, Torkel. 1929–1930. *Bidrag till kännedom om de s.k. stalotomterna*. Samefolkets egen tidning 1929:4 och 1930:1-2.

Westerdahl, Christer. 1981. Kulturhistoriska lämningar registrerade under bebyggelseinventering 1978-80 i Västerbottens län ovan odlingsgränsen ungefärligt inprickade efter intervjuer (Västerbottens museum, dnr 208/81). Umeå.

– 1986. *Samer i Nolaskog. En historisk introduktion till samer i Ångermanland och Åsele lappmark.* Bjästa.

Övriga källor

Arkivet på Västerbottens museum:
Eriksson, Nils. 1984. Kartor och beskrivningar över kulturhistoriska platser runt byn Lövberg. (VBM dnr 1984/59).
Westerdahl, Christer. 1981. Kulturhistoriska lämningar registrerade under bebyggelseinventering 1987–1980 i Västerbottens län. (VBM dnr 208/81.)

Forskningsarkivet vid Umeå universitet:
Gustaf Hallström handskriftsamling

Landsarkivet i Härnösand:
1899. Konungens Befallningshafandes i Westerbottens län. Kungörelser år 1899. Serie A. Landskansliet. N:o 137.
1913. Konungens befallningshavandes i Västerbottens län. Kungörelser år 1913. Serie A. Landskansliet. N:o 142.
1914. Konungens befallningshavandes i Västerbottens län. Kungörelse år 1914. Landskansliet N:o 118.

Riksarkivet i Stockholm:
Beskrivning till Jonas Geddas karta 1671. Karta över lappskattelanden i Ume lappmark 1671.

Uppsala landsmålsarkiv:
Eriksson, Nils. 1943. Uppsala landsmålsarkiv, acc. nr 18923.

ATA – Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet, Stockholm

SVS – Skogsvårdsstyrelsen Västerbotten

Bilaga

Tabellerna 1–3 b

Tabell 1. *Antikvarisk bedömning och antalet registrerade lämningar/lokaler vid fornminnesinventeringen år 2001 respektive tidigare inventeringar, redovisade sockenvis. I kolumnen "Övrigt" ingår fornlämningar som ej skall redovisas på tryckt karta och lämningar som ej är klassade som fasta fornlämningar.*

Socken	Fast fornlämning		Bevakas		Övrigt		Summa		Skillnad
	2001	T	2001	T	2001	T	2001	T	
Sorsele	225/154	21/6	–	–	30/26	3/3	255/163	24/9	231/154
Vilhelmina	243/145	33/15	1/1	3/3	28/28	16/16	272/178	52/34	220/144
Summa	**468/299**	**54/21**	**1/1**	**3/3**	**58/54**	**19/19**	**527/341**	**76/43**	**451/298**

Tabell 2. *Kategori- och sockenvis redovisning av antalet fasta fornlämningar (anläggningar och lokaler) vid fornminnesinventeringen år 2001.*

Socken	Boplatser	Gravar	Kult-/offer-lämningar	Fångst-lämningar	Bebyggelse-lämningar	Rösningar	Summa
Sorsele	224/153	–	–	–	–	1/1	225/154
Vilhelmina	238/140	1/1	1/1	2/2	1/1	–	243/145
Summa	**462/293**	**1/1**	**1/1**	**2/2**	**1/1**	**1/1**	**468/299**

Tabell 3 a. Sorsele socken och kommun, Västerbottens län. *Antalet registrerade lämningar och lokaler redovisade efter kategorier och sakord. Antalet lokaler i specificeringen och kategorisammanställningen samt totalsumman skiljer sig åt eftersom flera lämningar av olika typer kan förekomma på en och samma lokal. De räknas vid summeringen endast en gång.*

Kategorier och sakord	2001 års inventering			Tidigare kända lämningar		
	Fast fornlämning	Bevakas	Övrigt	Fast fornlämning	Bevakas	Övrigt
Boplatser, visten och fyndplatser	**224/153**	**–**	**11/10**	**21/6**	**–**	**1/1**
Boplatser	10/10	–	–	–	–	–
Härd	187/121	–	2/2	5/2	–	–
härd kvadratisk	*2/2*	–	–	–	–	–
härd oregelbunden	*18/18*	–	–	–	–	–
härd oval	*106/87*	–	*2/2*	*4/2*	–	–
härd rektangulär	*53/46*	–	–	–	–	–
härd rund	*8/8*	–	–	*1/1*	–	–
Kåta/kåtatomt	7/6	–	1/1	2/1	–	1/1
Stalotomt	3/2	–	–	14/3	–	–
Förvaringsanläggning	16/13	–	2/1	–	–	–
Rengärda	–	–	1/1	–	–	–
Renvall	–	–	4/4	–	–	–
Lösfynd	–	–	1/1	–	–	–
Gravar	**–**	**–**	**–**	**–**	**–**	**1/1**
Grav och gravplats	–	–	–	–	–	1/1
Bebyggelselämningar	**–**	**–**	**10/10**	**–**	**–**	**1/1**
Bebyggelseämning övrig	–	–	10/10	–	–	1/1
Lämn. efter industriell verksamhet och skogsbruk	**–** **–**	**–** **–**	**–** **2/2**	**–** **–**	**–** **–**	**–** **–**
Kolbotten	–	–	2/2	–	–	–
Minnesstenar, monument, sentida ristningar och gränsmärken	**–** **1/1**	**–** **–**	**–** **3/3**	**–** **–**	**–** **–**	**–** **–**
Gränsmärke	–	–	1/1	–	–	–
Rösning	1/1	–	2/2	–	–	–
Övrigt	**–**	**–**	**1/1**	**–**	**–**	**–**
”Stensamling”	–	–	1/1	–	–	–
Summa	**225/154**	**–**	**30/26**	**21/6**	**–**	**3/3**

Tabell 3 b. Vilhelmina socken och kommun, Västerbottens län. *Antalet registrerade lämningar och lokaler redovisade efter kategorier och sakord. Antalet lokaler i specificeringen och kategorisammanställningen samt totalsumman skiljer sig åt eftersom flera lämningar av olika typer kan förekomma på en och samma lokal. De räknas vid summeringen endast en gång.*

Kategorier och sakord	2001 års inventering			Tidigare kända lämningar		
	Fast fornlämning	Bevakas	Övrigt	Fast fornlämning	Bevakas	Övrigt
Boplatser, visten och fyndplatser	**238/140**	**–**	**18/18**	**30/12**	**3/3**	**11/11**
Boplatser	148/103	–	1/1	5/3	3/3	1/1
Härd	187/121	–	2/2	5/2	–	–
härd kvadratisk	*3/3*	–	–	–	–	–
härd oregelbunden	*16/14*	–	–	–	–	–
härd oval	*90/70*	–	*1/1*	–	–	*2/2*
härd rektangulär	*36/34*	–	–	–	–	*2/2*
härd rund	*3/3*	–	–	–	–	–
Kåta/kåtatomt	36/26	–	1/1	2/2	–	–
Stalotomt	–	–	–	21/5	–	–
Förvaringsanläggning	39/27	1/1	1/1	2/2	–	–
Bengömma	13/13	–	–	–	–	–
Rengärda	–	–	4/4	–	–	1/1
Renvall	–	–	5/5	–	–	–
Hornsamling	–	–	1/1	–	–	–
Lösfynd	–	–	4/4	–	–	6/6
Gravar	**1/1**	**–**	**–**	**1/1**	**–**	**–**
Grav och gravplats	1/1	–	–	1/1	–	–
Lämningar efter kult, offer, folktro	**1/1**	**–**	**1/1**	**–**	**–**	**3/3**
Offerplats	1/1	–	–	–	–	–
Plats med bruk/ tradition/namn	–	–	1/1	–	–	3/3
Jakt och fångstlämningar	**2/2**	**–**	**–**	**2/2**	**–**	**–**
Fångstgrop	2/2	–	–	2/2	–	–
Bebyggelselämningar	**1/1**	**–**	**–**	**–**	**–**	**–**
Bytomt/gårdstomt	1/1	–	–	–	–	–
Byggnader	**–**	**–**	**–**	**–**	**–**	**1/1**
Byggnadsminne	–	–	–	–	–	1/1

Fortsättning på nästa sida.

Fortsättning från föregående sida.

Kategorier och sakord	2001 års inventering			Tidigare kända lämningar		
	Fast fornlämning	Bevakas	Övrigt	Fast fornlämning	Bevakas	Övrigt
Lämningar efter industriell verksamhet och skogsbruk	– –	– –	– **1/1**	– –	– –	– –
Kvarnlämning/ruin	–	–	1/1	–	–	–
Minnesstenar, monument, sentida ristningar och gränsmärken	– –	– –	– **5/5**	– –	– –	– –
Rösning	–	–	5/5	–	–	–
Agrara lämningar	**–**	**–**	**1/1**	**–**	**–**	**–**
Röjningsröse	–	–	1/1	–	–	–
Kommunikationslämningar	**–**	**–**	**1/1**	**–**	**–**	**–**
Bro	–	–	1/1	–	–	–
Övriga sakord	**–**	**–**	**1/1**	**–**	**–**	**1/1**
”Stensamling”	–	–	1/1	–	–	–
”Gropar”	–	–	–	–	–	1/1
Summa	**243/145**	**1/1**	**28/28**	**33/15**	**3/3**	**16/16**

ISSN 1403-5308